Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувла 1923 шера денз • ЕРА, 12 июнь, 1975 шу. • № 71 (5142). • Мах 2 кеп.

ДIАЙИЙНАЧА ХIАМАШТА — ДОАГIАШ ДОЛА ГIУЛАКХ

Нохч-ГIалгIачен латта леладераша чIоагIа бехктокхаме ха я хIанзаръяр. ДIайийна ерриге культураш хьувкъаелга хIанз царна лерттIа гIулакх дарах тийша да. Из доц къаьстта ира латт укх шера. Дукха ха йоцчаш дийлхача догIаша сихдаьд оасар. ХIаьта декъа лаьттача укх аьхки къаьстта лоархIаме да еррига уIоадал хьажкIашта, генарашта, шекара свеклана, баьцадгарашта, кхыйолча культурашта юсаргйолаш кхаш оасарах цIендар, тIаьнна хIамаш ниjлхъяр, лазараш ца хилийтара молхаш тохар, минеральни удобренешца подкормка яр, лаьттан кховра дохадар.

Уж балхаш ха ца тулийташ чакхдахара оарцагIбаьннаб укх деношка республика колхозийн совхозийн кхаш леладераш, царна новкъостала баьхка предприятей, организацей, учреждeней болхлой, дешархой. Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхоза хьалха латтараша Нохч-ГIалгIайчен берригача лаьтта леладерашка даь кхайкарал дег тIара къоабалдаь хьаллаьцача Урус-Мартановски района «Гехинский» совхоза къахьегамхоша дерригa низаш тIадахийтад кхаш оасарах цIендара. Масала, 300 гектара тIарча хьажкIашта хIанзле оасар даь баьнnаб гехинцаш. Совхоза кулгалхой юрта бахача нахага кхайкар хьажкIаш кIалхаръяхара новкъостал де, аьна. Ши эзар совгIа саг араваьлар из болх бе. Массэнена хьокхам телаш къахьегар совхоза кулгалхоша, специалисташа, берригача коммунисташа. Воскреснике хьинаре дакъа лаьцар бокххийча наха, цIен-ноанош, дешархоша.

Наурски района Ленина цIерагIча колхоза цхьоалагIча комплексни бригада кхай тIарча стае Магомадов ХIарона сийна укх шера дуккхаза урагIа ахийтай сийлен байракх. Ялатийна лаьрхIа 360 гектари мошача доакъара 83 гектари хьажкIаш кхею цу бригада. Укх деношка ерригача хьажкIашта минеральни удобренеш а товсаш культиваци яь яьннай Х. Магомадова бригада. ХIанз хий дилла харшаш даьха бовла боахк хьажкIаш лелаераш.

ХьажкIашта, баьцадаарашта, шекара свеклана, кхыйолча культурашта эшаш доля гIулакх делга во лелац Грозненски, Шалински, Сунженски районий цхьадолча боахамашка, кхыча моттигашка а.

ЙислагIа пятилетка чакхйоалача шера къаьстта доккхий социалистически декхараш тIийцад республикерча хьажкIаш а свекла а лелвераша. Дукха лаьтта дIалоац генараша, баьцадаараша, кхыча культураша. Уж кхаш цIена лоаттадара керттердар да наьха болх ниjса вIаштIехьбаккхар, техникаx бизза пайда эцар, хIана аьлча, хIанз цхьатарра де деза балхаш дукха дале а цхьаккха дича а тIехьатетта йиш яц дIайийнача хIамашта лерттIа гIулакх делга.

Колхозийн совхозийн кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша даим йоакхо е еза укх шера лакха хьувкъам чубара шоай низ ца кхобеш кхашка къахьегара. Атта гIулакх дац деттача дийнахьа маьлха кIал Iуйрийна денз сарралца кхай тIа оасар делга. Из кхета а деш наха мала шийла хий, чам бола даа хIама, Iийне салаIа моттиг хилийта еза хIара боахаме. Цох тахан дувца дезаргдацар нагахьа санна из шоай декхар дицдалийта цхьабола кулгалхой бецаре. Цудухьа Ачхой-Мартановски, Шалински, Малгобекски, Надтеречни районий цхьадолча боахамашка эсала латт хьажкIашта, генарашта, шекара свеклана макхаш доахилга, оасар делга.

Укх шера 510 эзар тони ялат даккхара дерригa низаш тIадахийта болх беш ба Нохч-ГIалгIайчен лаьтта леладераш. Эггара хьалхарча даькъе цу гIулэкхо дIадех лаьтта леладара культура наьха санна лакхъелга, агротехнически служба ниjса вIаштIехьйоаккхилга. Укх деношка къаьстта бехктокхам тIабож юрташкарча механизаторашта. ДIайийнача культурашта сиха а дика а гIулакх делга, кхаш оасарах цIена хулийтилга, кхыдола а балхаш делга царех тийша да, цар техникаx пайда эцарга хьежжа леларгда. Лаьтта леладерий доалахьа шортта техника я оасар дIадоаккхача пайда эца йиш йолаш. Цунга лерттIа болх байта беза.

Шерра-шера, хIанзаръяр санна йолча саготача хана, юртбоахама къахьегамхошта новкъостал де боагIа городий а районий центрий а предприятей, организацей учреждeней болхлой, юрташка баха маIа нах а кхалнах а, дешархой. Укх деношка а кхаш леладерашта гIо де деза цар. Цу нахага дикагIча тайпара болх байтара новкъостал де деза кхай технологаша — агрономаша, звеньевойша, бригадираша. Массанена а хьокхам телаш къахьега деза юрташкарча коммунисташа, депутаташа. ДIайхача дешаца, шоай хьинарца кхашка балха боахкараш хьажкIаш, баьцадаараш, шекара свекла, генараш оасарах цIендара оарцагIбаха беза цар. Торговле, общественни кхачан, быта служба болхлошца цхьана кхашка боахкарашта эшаш дола гIулакхаш лоаттаде декхарийла ба уж.

Беррига советски нах санна КПСС XXV съезда дикача совгIаташца накъабахара шерра социалистически яхь йоаржаьй Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама къахьегамхоша. ХIанз царна хьалхашка латтача декхарех керттерчарех цаI да дIайийнача культурашта доагIача тайпара гIулакх делга, оасарах дерригa кхаш цIенделга. Цох тийша ба укх шера чуэцаргбола хьувкъам.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

ЗВЕНОШ ЯХЬЕ ЮВЛ

КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага даьча Кхайкарала жоп а луш, йислагIча пятилетка укх тIехьарча шера доккхий декхараш тIайийцад «Назрановский» совхоза хьажкIаш лелаераша. 2500 гектара тIа дIайийнай шига хьажкIаш. Шоай торонаш а лаьрхIа цар дош деннад хIара гектара тIара 35 центнерал кIезигагIа йоацаш фуалъяьха хьажкIаш чуэца.

Денна дош гIулакхаца кхочашдара шоайла социалистически яхье а баьнна къахьегаш ба массе звенощара механизатораш. ХIанз хьажкIашта культиваци еш ба уж. Оасарах цIена да Аьлте-Юртарча отделенерча Бичиев ИбрахIима, Хачубаров Хьадиса, Дидигов Ювсапа, Мислауров Увайса, Мальсагов Iийсай, Наьсар-Кертерча отделене Кодзоев Хож-Ахьмада, Пхьилекъонгий-Юртарча отделене Плиев Iадрахьмана звеной хьажкIий кхаш.

КПСС XXV-гIча съезда сийна доккхагIа декхараш тIайийцад цхьайолча звеноша. ПланагIа 35 центнер йолча, шоай кхай хIара гектара тIара 45 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуэца лаьрхIад Хачубаров Хьадиса, Бичиев ИбрахIима, Кодзоев Хож-Ахьмада, Плиев Iадрахьмана звенош.

— Укх шера са звено леладеш я 282 гектар хьажкIаш, — йоах Плиев Iадрахьмана. — Царех 126 гектара тIара хьажкIаш ялата лаьрхIа кхею оаха, вожаш — силоса. Цхьабакъда, дийлхача догIаша а шаво а кIезиг-дукха зе даь дале а, тIайийца декхараш тIехкхоачашде хьожаргда тхо. ХIанз цхьаккха а минут зехьа ца йоаеш дIайийнача хьажкIашта гIулакх деш да тхо. Дика къахьег са новкъостаща Осканов Бек-Хана, Плиев Вахас, кхычар.

СУРТА ТIА: шоай кхай тIарча хьажкIашта культиваци еш ва звеньевой Плиев Iадрахьман, цунна уллув ва бригада учетчик Ведзижев Исрана.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХIара гектара — кхоачамхиллал хий

Йоачан йоацаш латтача аханарча укх дIайхача деношка юртбоахама культурашта мамогга дукхагIа хий дилла гIерташ, дика хьувкъам кхебе безам болаш къахьегаш ба республика кхаш леладераш.

ЙислагIа июнь тIакхоачаш республике 93 эзар гектар юртбоахама культурашта, культурни даьгIенашта хий диллад. Цунах Шелковской районе — 18 эзар гектара, Грозненски районе — 12 эзар гектара, Наурски районе — 16 эзар гектара, Сунженски районе — 9 эзар гектара, Гудермесски районе — 11 эзар гектара тIа хий диллад.

Республике гIолла юртбоахама культураш дIайийнача кхашка цкъара 72 эзар гектара хий кхачийтад, шозлагIа 40 эзар гектара диллад, кхозза — 14 эзар гектара.

ШозлагIа хица къаьстта дукха лаьтта Iобадаьд Гудермесски районе — 8 эзар гектар, е хьалха хий дилла хинначох 73 процент.

Цунца цхьана дикъа хий диллачул тIехьагIа юртбоахама культурашта шозлагIа хий диллара болх во вIаштIехьбаькхаб Ачхой-Мартановски, Надтеречни, Наурски, Шалински районашка. Цкъа хий диллача культурашта шозлагIа дуллаш 50 процент мара хий дилла кхоабаьбац цу районашкара кхаш леладераш.

Юртбоахама культурашта кхозлагIа геттара кIезига хий кхачийтад Ачхой-Мартановски, Надтеречни, Наурски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шалински районашка. Иштта, Ачхой-Мартановски районе кхозлагIа — 504 гектара, Надтеречни районе — 1348 гектара, Наурски районе — 906 гектара, Сунженски районе — 658 гектара, Урус-Мартановски районе — 281 гектара, Шалински районе — 753 гектара мара хий дилладац.

Ерригача юртбоахама культурашта шозлагIен кхозлагIен хий дуллилга мамогга сихагIа вIаштIехьдаккха деза республика дерригача боахамашка. Из да кхаш леладерий хIанзара керттера декхар.

ЯЛАТ ЧУЭЦАШ БА

Республика юрташкара механизатораш дIаболабеннаб ялат чуэца. 10 июнь тIакхоачаш колхозашкеи совхозашкеи хьакха а хьекха касарах Iодиллад 751 гектара тIара ялат. хIаьта аьрдар — 400 гектар совгIа.

Гурахьа дийна ялат чуэцаш да Грозненски, Гудермесски, Наурски, Шелковски районий боахамаш. Массехк ди даьлча ялат чуэца шоай агрегаташ еyрйоахаргья республика кхыча районашкарча механизатораша а.

Укх шера республике чуэца деза деррига ялат 150 эзар гектар совгIа да.

ХЬАЙБАШ ДИЗА ХИЛИЙТАРА

Республике гIолла хIанзле 22,4 эзар гектара тIара буц хьекха баьннаб механизатораш. Iалашдаь кхыдола доакъар доацаш, 10 эзар тони йол кийчъяьй. Из тайпа доакъар Iелашдара болх къаьстта сиха чакхбоаккх Наурски, Урус-Мартановски, Шалински районашка. Иштта, йол Iалашъяра план наурцашеи шалинцашеи — 11 процент, Урус-Мартановски районерча къахьегамхоша — 16 процент кхоачашъяьй хIанзле. Ала хIама доацаш доакъар Iалашдеча дика къахьег Шелковской районерча механизатораша. ХIанзле 3 эзар тони совгIа йол кийчъяьй цар, план 35,8 эзар тони йолча. Цунца цхьана Ачхой-Мартановски, Назрановски, Ножай-Юртовски районашка йол Iалашъяра даь хIама дац аьнна ала мегаргдолаш да.

Сенаж республике 18,5 эзар тони Iалашъяьй, е планагIа кийчъе езачох цаI-ах дакъа. Из тайпа доакъар эггара дукхагIа Гудермесски районе Iалашдаьд. Сенаж кийчъеча дика хьокхамаш гойташ къахьег, из тайпа доакъар Iалашдара план 33 процент кхоачашъяьча малгобекцашеи, 32 процент кхоачашъяьча урус-мартановцашеи, 26 процент кхоачашъяьча шелковчанашеи. ХIаьта Назрановски, Наурски районашка сенаж кийчъяра балхаш хIанз а дIадоладанза да.

Витаминий баьций хьоар 2,6 эзар тони, е планагIа Iалашде дезачох 11 процент даьккхад республике. Баьций витаминий хьоар даккхара болх къаьстта дика вIаштIехьбаькхаб Урус-Мартановски, Гудермесски, Шалински, Малгобекски районашка. Иштта, Урус-Мартановски района къахьегамхоша — 18 процент, гудермесцаша — 16 процент, шалинцаша — 17 процент, малгобекцаша — 14 процент кхоачашъяьй баьций витаминий хьоар даккхара план.

НОВ. БУЗ А. Ф. НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЧУРЧА ГIУЛАКХИЙ МИНИСТРАЛЛА ХЬОЖАВАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нов. Буз Алексей Федорович Нохч-ГIалгIай АССР чурча гIулакхий министралла хьожаве.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гор. Грозный,
1975 шу 10 июнь.

НОВ. ГУСИНИН Н. И. НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЧУРЧА ГIУЛАКХИЙ МИНИСТРА ДЕКХАРЕХ МУКЪАВАЛИЙТАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

нов. Гусинин Николай Иванович Нохч-ГIалгIай АССР чурча гIулакхий министра декхарех мукъавалийта.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гор. Грозный,
1975 шу 10 июнь.

НН. В. Ф. ДЕМЕНТЬЕВНА, Н. П. САФОНОВНА, А. А. СЛИПЧЕНКОНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЗАСЛУЖЕННИ РАЦИОНАЛИЗАТОР ЯХА СИЙЛАХЬ ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Рационализаторски балха тIехь доккхий хIамаш карагIдувларах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика заслуженни рационализатор яха сийлахь цIи лойла СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината болхлошта:

Дементьев Василий Федоровича — ремонтно-механически цеха слесарий бригадира;

Сафонов Николай Павловича — ремонтно-механически цеха слесарий бригадира;

Слипченко Алексей Андреевича — цеха начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Г. СКЛОКИН.

гор. Грозный,
1975 шу 5 июнь.

ДИКАЧА ТОЛАМАШЦА ЧАКХДАККХА АХ ШУ

ЭКОНОМИЧЕСКИ ОБЗОР

ШIаккха ца хиннача тайпара къахьегамен политически хьинар айдаь къахьег укх деношка республика заводий, фабрикай, гIишлон организацей болхлоша. КПСС XXIV-гIча съезда исторически решенеш, пхе шера заданеш кхоачашъяра тIехьа тIагIерттa къовсам лоаттабу цар.

Республика промышленни гIишлони предприятей коллективаш бIувбенна я 1975 шера вала ханал хьалха кхоачашъяра.

Заводашкеи фабрикашкеи 1975 шера пхе бетта план кхоачашъяра итогаш яьй. Цу итогаша хьахьокх республика промышленноста керттера заданеш толамца кхоачашъяь хилар. Бiарча хьанийцача продукцена реализаци яра объем 102,6 процент кхоачашъяьй республико, къахьегамо оасарле лакхъяра плана — 101,1 процент.

Союзни доале йолча предприятеша 101,8 процент кхоачашъяьй продукцена реализаци яра объем, республика доале яраша — 104,9 процент, хIаьта республика Министрий Совета чуйоагIаш яраша — 103,8 процент.

Цу замалахь промышленносте лакхъеннай общественни производства эффективность, товденнад технико-экономически хьокхамаш.

Лакхара социалистически декхараш тIаэцаш промышленноста болхлоша лаьрхIад 1975 шера планал совгIа 22 миллион сома продукци яккха. ХIаьта хIанзле фактически яьккхар 15 миллион сома маьха я. ХIара 100 сом маьха продукцена цхьа сом ах сом совгIа продукци яьккхай. шера тIайийца декхараш 2 сом долча.

ТIехкхоачашъяьй мехкадаьтта газ, электроэнерги, бензин, дизельни доагор, мехкдаьттхиме продукташ яхара, цементировочни агрегаташ, тракторни прицепаш, трансформаторни подстанцеш, электрографически аппараташ, медицински инструменташ, силовой шкафаш, безалкогольни маладий промышленноста лаьрхIа оборудовани, шура дIаччу-хьаччу етта линеш арахецара пхе бетта план.

Сийленца лоархIабелар шоай декхарех наха дукхагIа хоатташ дола тоараш арахецача промышленноста болхлой. Уж я, масала, чухьнахьеи тIехнахьеи дувхаду барзкъаш, швейни изделеш, кога гIирс арахецача, дулха колбасни изделеш, шура, кондитерски изделеш, маькхи, маькха-булочнии, макаронни изделеш, кхыдола наха хоатташ дола тоараш арахеца коллективаш.

Массанел дикагIа толам баьккхаб СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината, Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта-чакхдоахача завода, В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода, производственно-товарни контора, А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкадаьтта чакхдоахача завода, «Электроприбор» завода СПКБ «Нефтегазпромавтоматика» опытни завода, «Трансмаш» завода, химически реагентий Карабулакски завода, Вознесенски, Грозненски газ чакхйоахача заводий, иштта кхыча предприятей коллективаша.

(Йистедоалар 3-ча оагIо тIа)

15 июне — Советашка хоржамаш

ДЕГ ТIАРЧА БЕЗАМЦА

ЦIей дездеча кепара хоза кийчдаь дар Урус-Мартановски районни культура ЦIа. Самардийнахьа болхлой, интеллигенце викалаш, кхашкеи фермашкеи къахьегараш гулбелар укхаза № 890 йолча Урус-Мартановски хоржамий округе гIолла РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа оттаваьча кандидатаца Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председателаца Вахаев Рамазан Висаевичаца вIашагIкхета.

Собрани хьайийллар парте Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара А. Д. Кагерманова.

Къамаьл де дош лу депутаталла харжа оттаваьча кандидата доверении волча «Гойтинский» совхоза парткома секретара А. К. Дакаевна. Гулбеннарашта цо йийшар депутаталла харжа оттаваьча кандидата биографи. Ачхой-Мартановски районерча Лермонтово яхача юрта 1920 шера ахархочун дезале ваьв Р. В. Вахаев. 1956 шера денз КПСС член ва.

1941 шера денз 1944 шерага кхаччалца город Грозне химзавода цеха начальника заместители цул тIехьагIа начальники волаш болх баьб. «Ленинан некъ» яхача республикански газета редакце отдела заведующи хиннав.

1958 шера ноябре партийни балха тIа, КПСС Грозненски городской комитета инструкторалла вахийтав Р. В. Вахаев, цул тIехьагIа парте Заводской райкома секретаралла, КПСС Шалински райкома хьалхарча секретаралла хорж из. 1962 шера денз 1971 шерага кхаччелца моттигерча промышленноста министралла, КПСС обкомеи Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советеи партийно-паччахьалкхен тIахьожама комитета председатела заместителалла, республика халкъа тIахьожама комитета председателалла, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретаралла болх баьб цо.

1971 шера июне денз Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председателалла болх беш ва Р. В. Вахаев. Дукха низи хьинари дIател цо вай республика социально-экономически дегIайоаларa.

Даьхенна хьалхашка дика хIамаш карагIдувларах Октябрьски Революце, Къахьегама Цiечa Байракха, «Знак Почета» яха орденаш, медалаш, РСФСР-еи Нохч-ГIалгIай АССР-еи Лакхехьарча Советий Президиумий Сийлен грамоташ еннай Р. В. Вахаевна.

Собране къамаьлаш дир «Гойтинский» совхоза бригадира И. Цокаева, совхоза секретара-машинисткас Т. Х. Мурдаловас, кхычар. Собране дакъа лаьцараш цу массане а тIаьхьийхар хоржамаш хулча дийнахьа массане а цхьатарра йохаргйоацача коммунистийи парте боацарийи блока кандидата Рамазан Висаевич Вахаевна тIехьа кхаж тассара.

Собране къамаьл дир гулбеннараша безаме тIайийцача Р. В. Вахаева. Округа харжахошта дег тIара баркал аьлар цо селлара чIоагIа тешам шийх боларах, дош делар из тешам боа ца бе, сийленца кхоачашбе.

* * *

ЧIоагIа безаме хилар № 72 йолча Староатагински хоржамий округера харжархой Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидаталла оттаваьча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне солистаца, СССР халкъа артистаца Махмуд Алисултанович Эсамбаевца вIашагIкхетар.

Собране къамаьлаш даьча «Атагинский» совхоза директора заместителa Х. В. Баруаева, хьажкIаш лелаеча звеной звеньевоя Б. Ваганова, дояркас Я. Масаевас гулбеннарашта дийцар М. А. Эсамбаева вахара наькъахи общественни гIуллакхехи.

1924 шера Йоккхача АтагIа ахархочун дезале ваьв Эсамбаев Махмуд Алисултанович.

Цун искусство йовз вай мехка меттел, цун доазонел гаьнна арахьа а. Ший хозача, тоам болча халхарашца врителаш цец а боахаш аьттув боалаш гастролаш яьй цо Латински Америка, Европа, Азе дукхача мехкашка.

Халхарий говзанч волча Эсамбаев Махьмуда СССР халкъа артиста сийлахьа цIи еннай, Къахьегама Цiечa Байракха ши орден еннай цунна, дунен халкъашта юкъерчен Ер-Ергсоюзни конкурсий лауреат ва из.

Ораторашa харжархой тIакхайхар хоржамаш хулча дийнахьа партен халкъен тешамеча воIа М. А. Эсамбаевна тIехьа массане а цхьатарра кхаж тассара.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча М. А. Эсамбаева гулбеннарашта дег тIара баркал аьлар селлара чIоагIа тешам шийх боларах, дош делар из боа ца бара низи хьинари ца кходе.

* * *

г. Грозне Старя поселке болхлой клубе укх деношка гулбеннабар № 47 йолча округе чубоагIа харжархой. Уж баьхкабар цу округе гIолла Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете депутаталла харжа оттаьча кандидатаца «Старогрознефть» НГДУ лаьттан тIоанашка давлени лоаттеча цеха инженераца Кунова Ирайда Даниловнайца вIашагIкхетава.

Депутаталла харжа кандидат оттаьчун доверенни йолча цу цеха инженера Юдина Галина Афанасьевнас гулбеннарашка кандидата биографи дIайовзийтар, берригa харжархой 15 июне цун тIехьа кхаж тассара тIаьхьийхар.

Цул тIехьагIа харжархоша наказаш делар шоай кандидата.

А. ТИЩЕНКО.

Деррига кийча да

Грозненски учетан механизацен техникуме я № 37 йолча хоржамий участка агитпункт.

— Хоржамаш дара мел эшар кийча да тха, — йоах хоржамий комиссе председатела, техникума директора Саркисова Нина Ильиничнас.

Дукха къахьийгад хоржамий комиссе членаша, агитатораша иштта дика кийчо яре. 36 агитатор хиннав хоржамашта кийчо еш, харжархошта юкъе кхетама болх беш. Цар дика дIайовзийтай советски хоржамий система а, демократи а, Советски Конституци, гражданий бокъонаш а декхараш а. Советски халкъо фашистски Германи эшаяь яьккхача Толамон 30 шу дизарах лекцеш йийшай. Къаьстта тевком тIабаккийтар эггара хьалха кхадж тоссаш бараштa кхетам бала.

Агитпункте укхача харжархошта деша хоржамех дола массе тайпа литература, керда журналаш, газеташ хилийтар.

Техникуме баьхка, харжархошца вIашагIкхийтта хиннаб Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжа оттабаь кандидаташ А. П. Чехова цIерагIча республикански библиотека йоккхагIйола библиотекарь Тарасова Татьяна Васильевна, Грозненски городской Совета депутаталла харжара оттаяь Грозненски швейни производственни объединене швея-мотористка Синица Галина Васильевна, «Красный молот» завода токарь Барохин Виктор Петрович, СМУ-4 маляр Митько Вера Николаевна. Ленински районни Совета депутаталла харжара оттаваь 8 кандидат. Кандидаташ харжархошца вIашагIа массава кхет техникума художественни самодеятельноста артисташа гулбеннача ваха дошка концерт уттадаьд. ХIаьта хIанз хоржамаш хулча дийнахьа харжархошта оттаде йоккхача программа концерт кийчдеш ба самодеятельни артисташ.

Агитпункте ненача харжархоша ше кхадж тоссаргбола кандидаташ боазийтара дIакхаха доаха цар портреташ биографеши.

Шозза чакхбаьннаб агитатораш шоай харжархой цIи ваьшу. Ваха моттиг тохкаш, «Цхьаккха а харжархо юкъе витавац», йоах бIувбенна хоржамий комиссе секретара Радченко Алла Михайловнас, агитпункта заведующе Вилегжанина Зинаида Семеновнас, агитколлектива кулгалхочо Кукина Надежда Петровнас.

Харжархошта юкъе къаьстта дукха кхетама болх бир агитатораша, техникума преподавателаша Сухорукова Галина Николаевнас, Инживаткин Валерий Ивановича, Неверова Татьянас, кхычар.

Ю. ЮСУПОВ.

ТХА АГИТПУНКТЕ

Наьсар-Кертерча юкъерча школе я тха агитпункт. Из дим йийлла хул. Шоай аргIагIа дежурство дIахьу агитатораша. Чуваьнначун дог гIоззовaккхаш хоза лостам баьб укхаза. харжархочун хьашт дола газет, журнал, истола тIара ловзараш да.

Сарахьа кхашкара болх чакхбаьлча саlаIа боагIаш хул укхаза кагирхой, хоза пандар а локхийташ сакъерд цар агитпункте. Цул совгIа цига шашкаех, шахматех, ловзара яхьаш чакхйоах. Масала, шашкаеxи шахматехи ловзаш хиннача яхьашка дакъа лаьцар Магушков Муcсас, Ханиев Мусас, Бакаев ИбрахIима, Льянов Махьмада, иштта кхычараша а.

Агитпункте лекхача пластинкаша, мел сиха хьо вале а чоттa, цига ха якхха безам оттийт.

Агитпункте чувеца саг эшаш дар дIадовзийте, хаттара жоп дале дIавохийт агитатораша, Харжархой чIоагIа раьза хул царна.

И. АУШЕВ.

Депутаталла кандидатех дола дувцараш

ХАЛКЪА ТЕШАМ

1969 шера дар из. Советски Эскаре гIулакх даь а ваьнна цIавеча Грознерча вагонни депо бе болх хургбацар-хьогI аьнна вера Начхоев Iийса. Хьалхара къамаьл хилар депо кулгалхошца.

Тхо долча тайп-тайпара балхаш да, хьа малагIа говзал я, эIамига сaг?

Из хаттар шийга дича цхьан юкъа йист ца хулаш а лаьтта жоп делар Iийсас: «Со гIишлошъер ва, кIезиг-дукха слесарни гIулакх а довз сона...»

...Ишта воохI шу хьалха вагонни депо автоконтрольни пункте слесаралла хьаийцар Iийса. Юххьанца лена чIоагIа безабелар цуна ший болх. Цхьабакъда, атта дацар хьалхарча деношка. Бакъда, цуна новкъостал де, опыт хьаяла кийча хулар коллективера моллагIа болхло. Iийсай наставникаш хилар Тихонов Григорий Кузьмич, Попов Иван Михайлович. Зийра къахьегама ветеранаша цунах дика слесарь хургволга.

— Шаккха дицлац сона цар сайга цхьан дийнахьа аьннар, — дагалувц хIанз Начхоева.— Вей цех депо хьалхле лелаечарех я. Коллектива сий лакха лоаттаде гIерталахь, тIаккха сий дергда хьа массане, хIаьта наха сий дарал, цар лархIарал дезагIа хIама дац хьона. — аьлар наставникаша.

Цар новкъостал дир слесара говзал бокъонца караерзае.

Балха тIа, коллектива юкъарча вахаре дикача оагIорахьара вовз Начхоев.

Бехктокхаме болх ба из къахьегаш волча цеха коллективо кхоачашбер. Грозней Гудермесен локомотивнии вагоннии депошта лаьрхIа ремонтни балхеш ду цо. Слесараша-ремонтникаша тоаю тормозной узлашта эша фо- дIа-хьа къестадеш йола оатхалаш. Цар дикалах тийша ба локомотиваштa. вагонашта йоахкача тормозной узлаша бу болх а. Шоай бехкатIа машинисташта хьовзам ца хилийта гIерташ къахьев цеха болхлоша.

КхоалагIа шу да Начхоев Iийсас слесарий бригадана кулгалду. Из дика кулгалхо а новкъост а ва. Из массаза болхлошта юкъе хул, цара эшар, дагадоаллар ха а гIерт оагIув хьаллана кийча а ва. ХIаьта цехера моллагIа болхло цамогаш хинна е кхыдола гIулакх этта балха ара ца ваьлча цун когаметта ше дIаотт Iийса.

Шийна ховр, карагIдаьннар новкъосташта дIадовзийт цо. Къона вале а, хIамах дика сакхетача Iийсас дукха говзанчий кийчбаьб.

Ше цига къахьегача шерашка пхийтта рационализаторски предложени ейнай Iийсас. Ийс балха юкъейоалаяьй. Царех эгара лоархIам болаш я мастераца Топчиев Анатолеца дIадахача шера Iийсас балха юкъейоалаяьр. Цу шиш новкъоста эрганьккхай оатхалашта ремонт ю станок. Из бахьан долаш дикка аттача баьннаб станока тIа болх беччу къахьегам, лакхъеннай къахьегама овсарле.

— Дуккхача къамех болча нахах латта тха коллектив цхьан цIен дезал санна бартцхьоагIо йолаш я. Цудухьа оаха дика производственни толамаш а доах, депо яьржача социалистически яхье хьалхле а лелаю, —йоах Начхоева.

Чакхбаьннача пхе бетта планал совгIа 50 тормозной узлана ремонт яьй цеха слесараша. ТIаьхьача декхарел дика тIех я из цифра. Из толам боаккхача белгалбаьннача наьха а цIераш яьхар Iийсас. Уж ба Тихонов Григорий Кузьмич, Филиппов Яков Кириллович, Ленина орден лелаер Домбровский Леонид, кхыбараш.

ХIанз цеха коллектив, беррига советски нах а санна, парте XXV съезда дикача совгIаташца цакъаяхара къахьегаш я. «1974 шера социалистически яхье котваьннар» яха знак лелаеча коммуниста Начхоева шекхо ца вош къахьег производстве. Из партгруппорг волча цеха итт коммунисто социалистически яхьа сийг летабу коллективе. ШоллагIа шу да из цеха партийни организацена керте латта.

Атта дац цуна общественни болх бе. Начхоев Орджоникидзевски машинаькъа техникума Грознерча сайрийнарча филиале дешаш ва. Цхьа бутт гаргга ха мара йисаяц по диплом хьаэца. Цул совгIа, Октябрьски райсовета депутат хиларах тарра, кIезига ха йовц Iийсай. харжархой наказаш кхоачашдеш а.

Балха тIа а общественни вахаре а белгалваьннача Начхоев Iийсай доккха сий ду вагонни депо коллективо. Цудухьа вай республика Лакхехьарча Совета депутаталла харжа кандидат оттаваьв цо из. Цунна хов шийх бенна тешам Начхоев Iийсас боабергбоацилга.

Р. ЦОЛОЕВ.

ЮХА А ЮРТА СОВЕТА ДЕПУТАТАЛЛА

Хеди-Хутор яхаш эIамига юрт я Ножай-Юртовски районе. Хозача моттиге улл из. Iеьржача лоамашта дIатIаотташ уллача йоккха йоацача шаьрача моттиге дагIа юрта кооперативни тика чуйола цIа. Укхазара промышленни а кхачан а товараш эца йиш я юртахой. Юртахошца а тIабаьхкача хьаьшашца а Iимерза, безаме ва тика заведующи Абдулкадыров Абдул-Вахид.

Юртхоша де а доагIаш сий ду цун. Цудухьа из массехказа шоай юртсовета депутаталла хержав цар. Ший депутата балхах харжархошта дувца дукха да цун. Цахаддаш ший юртхошта эшар фуд хьажа, цар тIадилла гIулакх кхоачашде гIерт нов. Абдулкадыров. Из юстара хилац юртарча берий дешара гIулакхашта а. Каст-каста юртарча школе, бераш дахача моттигашка вахе дьаьшца-цавнольца къамаьлаш ду депутата.

Тика тIа болх беше а заочно техникум чакх а яьккха товароведа диплом хьаийцай цо.

Совхка дика болхло хиларах тарра Нохч-ГIалгIай кооператорий группаца цхьана Российски Федераце кооператорий цхьоалагIча съезда балха юкъе дакъа лоацаш хилар из.

Хьинаре къахьегарах, общественни вахаре дизза дакъа лацарах къахьегама ЦIеча Байракха ордени «Советски потребительски кооперацe тIехдика болхло» яха значоки еннай коммуниста нов. Абдулкадыровна. ХIаьта хIанз юха а юртсовета депутаталла харжа кандидаталла оттаваьв из,

СУРТА ТIА: Абдулкадыров Абдул-Вахид.

С. ВОРОНИНА тексти.
Н. БОРЩЕВСКЕ сурти.

Хоржамашкара хоржамашка ДОККХИЙЧА ХУВЦАМИЙ ШЕРАШ

РСФСР Лаккхьарча Советан къамелехь депутатий моттигерчу Советашкен хьалха хоржамашна дайначу дела доккхачу хувцамаш хилла. Нохч-ГIалгIайн АССР юрта боахам дегIабоалабеш.

КПСС XXIV съездан партин ЦК мартовски (1965 ш.) Пленуман решенаш Нохч-ГIалгIайчен юрта боахаме болхлошна лерргIа вахаре кхоачашъеш хилара къыьта тешал ду республика статистически управлене даннеша.

ДIадахача диъ шера республика колхозашкей, совхозашкей, кхыча боахамашкей дукхагIа яьккхай юртбоахама продукци, чIоагIъеннай материально-технически база, лакхъеннай рентабельность, лаьттан культура лакхъярай хьайбай боахама интенсификаци ярай тIадерзадаь гIулакхаш чакхдахар бахьан долаш.

Юрта боахам дегIабоалабара тIаерзаяь йIаьххача ханара комплексни программа чакхйоаккхача лоархIаме моттиг дIалаьцар дIайийнача хIамай хьувкъам лакхбар духьа хий дулла лаьтташ алсамдахаро. Юрта боахам дегIабоалабеча чIоагIа терко ю производства вIаштIехьъяккхара формаш эрганяхари экономика цу даькъаца довл делга тоадарах.

ХIара шера лакху боахамий юкъарча кооперацен агропромышленни интеграцен ларда тIа юртбоахама производствана специализаци дIахо концентраци яра бола лоархIам.

ДоаттIаш дола гIулакхаш чакхдахарах вIаштIехьдаьннад лаьттанцарен хьайбашкарен продукци дукхагIа йоаккхилга Iалашде. 1974 шера республике яьккха ерригa юртбоахама продукци 274,2 миллион сома маьха хилар, цу даькъе лаьттанцара яьккха продукци 152,9 миллион сома яр, хIаьта хьайбашкара яьккхар — 121,3 миллион сома.

ДIадахача диъ шера — 1971—1974 шерашка шера юкъера яьккха ерригa юртбоахама продукци 1966—1970 шерашка цхьан шера яьккхачул 9,1 процент дукхагIа хилар.

Хьайоаьккхаш йола ерригa юртбоахама продукци дегIа миштa их хьахьокх укх даннеша:

	(миллионаш сомаца)
1971 ш	245,8
1972 ш	214,9
1973 ш.	272,2
1974 ш.	274,2

лексни механизаци производствана концентраци специализаци яра, техникахи капитальни вложенесхи дикагIа пайда эцара йола вай парте аграрни политика кховчашъеча.

Аграрно-промышленни торговни кооперировани яро торо хилийтай къахьегама ресурсех дикагIа пайда эца, бедал кIезигагIа йоас, продукци дикал тоае, юртбоахама производства эффективность лакхъе, баха нах кхачан продукташца дикагIа Iалашбе.

Управлене кердача формо чIоагI а даьд, шер а даьд юрта боахамца, промышленностаца, торговлеца дола бувзамаш.

«Консервплодоовощ» аграрно-промышленно-торгови объединене дIадахача пхе шера баьча балха итогаща а опыто а къаьгга хьахьокх аграрно-промышленни торгови кооперировани яра кердача формах мел беркат даьннад. Пхе шера чухь шозза дукхагIа бьацадаараш даьхад объединене боахамаша.

«Консервплодоовощ» объединене пхе шера баьча балха опыто хьахьокх сомий бешамаш лелаярах а мел пайда боал.

Объединене боахамашка хIара шера дукхагIа чубахь сом. Цунга дIадодар кIезигду, рентабельность лакхлу. Цо торо хилийтай сомий бешамаш лелаяра даькъана концентраци специализаци елга вIаштIехьдаккха а цу ларда тIа лаьттах, материальни къахьегамен ресурсех кхетамца пайда эца а.

ДIадахача пхе шера чухь диазза дукхагIа сом гулбаьб объединене боахамашка. Из вIаштIехьдаьннад цу даькъана интенсификаци яра чотах, вешта аьлча, сомий бешамий хьувкъам дикка лакхбарах.

Ялат—дукхагIа

Юрта боахам дIахо дегIабоалабара декхараш кхоачашдеча лоархIаме моттиг дIалоаъ ялат даккхаро.

Республика колхозашкей, совхозашкей, кхыча боахамашкей шердаьд ялата культураш дIаюа лаьтташ, лакхбеннаб кхашкара чубахьа хьувкъам, из бахьан долаш йиш хул ялат дукхагIа гулде. Нагахьа санна 1966—1970 шерашка цхьан шера юкъера чудена дерригa ялат 422,6 эзар тонн хиннадале, хIаьта 1971—1974 шерашка юкъера лаьрхIача шера чудена ялат 449,6 эзар тонн хилар.

Къаьстта дукхагIа яьхай дIадахача шерашка фуальяьха хьажкIаши дуген. 1974 шера чуера 119,3 эзар тонн фуальяьха хьажкIаш, хIаьта 1970 шера чуенараш 60,2 эзар тонн яр, вешта аьлча, уж миссел шиаш.

Йоккхий торонаш я лаьтта леладерий дуга дукхагIа даккхара а. Нагахьа санна 1970 шера чудена дерригa дуга 13 эзар тонн хиннадале, хIаьта 1974 шера из дIакхоачадир 19,6 эзар тоннага, вешта аьлча, цкъаи ахаззен дукхагIа чудера.

ДIахо кхы а дукхагIа фуальяьха хьажкIаши дуген чуда йиш йолаш ба юрта боахама къахьегархой. Цар дош деннад 1975 шера 140 эзар тонн фуальяьха хьажкIаши 30 эзар тонн дуген дакхка. Из декхар царга кхоачашдулургдолга хьахьокх укх тIеххьарча шера даьлача толамаша. Нагахь санна хьалхе дIадахача шерашка хIара гектара тIера чубахьа хьувкъам 16—18 центнераш тIех хиннабене, хIаьта 1974 шера юкъера лаьрхIача цхьан гектара тIера яьхар 30,1 центнер фуальяьха хьажкIаш. Бакъда, уж кхы а дукхагIа яха кхоачамаш да вай. Республика боахамий торонаш я хIара гектара тIера 45—50 центнер фуальяьха хьажкIаш чуя.

Шерагара шерага дукхагIа доаккх дуга. Гудермесски дуга система эксплуатаце дIаяларца вIаштIехьдаргда из культура дикка дукхагIа хьувкъае. 1975 шера 6 эзар гектарага дIакхоачаш дIадийнад дуга, цу гIулакхо торо хулийтаргья 1970 шерарчул шозза дукхагIа из гулде.

Хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара

Укх тIеххьарча шерашка хаьддаза терко яьй вай парте хьайбай боахам дегIабоалабара, доахана, коа тIарча оалхазарий продуктивность лакхъяра, лоархIамегIара кхачни продукташ шортта хилийтара. КПСС ЦК мартовски Пленуме белгал ма-даккхара, юрта боахама из дакъа чIоагIа тIехьадусаш хиннад, дукхача колхозашкей совхозашкей зедош хиннаб хьайбай боахам. КПСС Централни Комитето СССР правительстваси хьадда гIулакхаш чакхдаьхар хьайбай продукци дукхагIа йоаккхилга Iалашдерзолаши из дакъа рентабельни хургдолаши.

Хьайбай боахама материально-технически база чIоагIъяро, ялати доакъара культураши дукхагIа яхаро, фермай болхлой материальни безам совбаккхаро вIаштIехьадьхар из дакъа сихха дегIадоаладар хиланза дарлдоаца хьалаш. ДIадахача диъ шера дикка дегIаденад хьайбай продукци йоаккхилга. Дулх 24 процент дукхагIа даьккхад, шура — 8 процент, фуаш — 15 процент. Цу гIулакхо торо хилийтай баха нах хьайбай продукташца дикагIа Iалашбе.

Колхозийн совхозийн фермашка 14 процент дукхагIа хиннад доахан, цу даькъе деттa доахан — 15 процент, хьакхарч — 17 процент.

Цу юкъа бахача нахагара дукхагIа хьанийцад доахан, коа тIара оалхазараш, шура, фуаш.

Лакхъеннай хьайбай продуктивность. Хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара чакхдоалаш дукха гIулакхаш да. Ди тIехьагIа дукхагIа юкъеюхувл промышленни методаш, чIоагIлу специализацен концентрацен процессаш. Боахамий юкъарча кооперацие ларда тIа хьахул йоккхий хьайбаш леладу предприятеш объединенеш. Цу тайпара объединенеш хьайбаш леладу комплексаши йолаш я Грозненски, Шалински, Урус-Мартановски, Сунженски, Шелковской а республика кхыча а районашка.

Колхозийн совхозийн фермашка ди тIехьа дукхагIа механизаци а еш, аттача боаккх хьайбаш леладерий къахьегам.

Хьайбай боахам дIахо дегIабоалабара чакхдоахача керттерча гIулакхех да доакъара база чIоагIъелга, доакъар кийчделга хIанзарча толашагIча технологе тIа доаккхилга, доакъара белока проблемаш кхоачашъелга. Укх тIеххьарча шерашка дикка тоаденнад доакъараш кийчделга. ДукхагIа Iалашъю сенаж, баьца хьоар, гранулаш, брикеташ, кхыдола доакъараш. ВIаштIехьйоаккхаш я хьайбай боахам интенсивно лелабе йиш хулийташ йола доакъара индустри. Цхьабакъда кхы а дукха гIулакхаш чакхдаха деза доакъара база дIахо чIоагIъяра. Лакхбанза баргбац ерригача доакъара культурай хьувкъам, дикагIа пайда эца беза даьгIенех, дукхагIа даккха деза фуражни ялат.

ХIанз дукха хIама даьл республике дикача кулгалхошцеи юрта боахама специалисташцеи колхозаши совхозаши чIоагIъеш. ХIана 99 процент совхозий директораши юрта боахама специалисташи лаккхерен юкъерен квалификаци йолаш ба, 98 процент колхозий председателаш а лаккхерен юкъерен юртбоахама дешар чакхдаьккха ба.

ХIанз республика колхозашкеи совхозашкеи болх беш ва лаккхерен юкъерен дешар чакхдаьккха 1016 специалист, вешта аьлча, хIара боахаме къахьегаш 22 специалист ва, 1970 шера 15 мара ца хиннача.

Укх тIеххьарча диъ шера 60 процент дукхагIа хиннаб лаккхера дешар чакхдаьккха кулгалдара болхлойн совхозий специалисташ, юкъера дешар чакхдаьккха болхлой — 75 процент.

Колхозашка цу юкъа 23 процент дукхагIа хиннаб лаккхера дешар чакхдаьккха специалисташ, юкъера дешар чакхдаьккхараш — 67 процент.

1971—1974 шерашка колхозашкеи совхозашкеи болх бе хьожаваьв юкъера дешар чакхдаьккха 2,3 эзар специалист.

«Колхозийн совхозийн кулгалдара кадраш а специалисташ а кийчбарах цар квалификаци лаккхъярах юртбоахама органаша бе безача балхах» 1974 шера 4 декабре РСФСР Министрий Совето баьча соцам тIа къаьстта теркам тIабохийт юртбоахама производства керттера звенош кадрашца чIоагIъяра гIулакха. СоцIам тIа декхар оттаду, укх гаргарча ханна колхозийн совхозийн бригадай, отделеней, фермай керте юрта боахама квалифицировани специалисташ хургболаш.

Республика колхозашкеи совхозашкеи хIанз болх беш ва лаккхерен лаьрххIа юкъерен дешар чакхдаьккха 584 бригадир, отделене управляющи, ферма заведующи. Уж кхоачам боллаш бац. ХIана аьлча, дукхача колхозашкарен совхозашкарен ахаш е дукхагIа бола бригадираш, фермай отделенеш кулгалхой юртбоахама дешар чакхдаьккханза ба, уж практикаш мара бац.

Боккха болх бу тайп-тайпара говзал йола кадраш кийчъяра а. Республика профессионально-технически дешара системе дукхача говзала болхлой кийчбу колхозаштена совхозаштен лаьрхIа. ХIанз юрта боахаме къахьегаш ва 13 эзар тракторист-машинист, комбайнер, шофер. КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хиллалехь хиннерел 3,6 эзар сагI дукхагIа ба уж.

Юрта боахама производствана индустриализаци ярга хьежжа дIахо дукхагIа хургба механизатораш.

«Колхозийн совхозийн кулгалдара кадраш а специалисташ а кийчбарах цар квалификаци лаккхъярах юртбоахама органаша бе безача балхах» КПСС ЦК-ас баьча соцамга хьежжа хIара боахама хила еза юртбоахама кадраш кийчбоярен цар квалификаци лаккхъярен гIулакх оттаяь перспективни план.

1974 шера кулгалдара кадрай специалистийн квалификаци лаккхъеча факультеташка дешаш хиннав 10 колхоза председатели, 18 совхоза директор, 351 агроном, зоотехник, техник. Юртбоахама кадрай квалификаци лаккхъеча Нохч-ГIалгIай школе шоай балха говзал шаьрьяьй юкъерча звенон кулгалхоша.

Хий дехкача лаьтташ тIара—лакха хьувкъам

Юртбоахама производстве лоархIаме моттиг дIалоац лаьтташта мелиораци яро. Парте чIоагIа йоахко ю цу гIулакха. ХIаьта вай республике а дукха гIулакхаш чакхдоах хий дехка лаьтташ дукхагIа хилийтара.

ИйслагIча пятилетка дIадахача диъ шера лаьтташта мелиораци яра дIадахийтар 70,3 млн. сом, вешта аьлча, бархIлагIча пятилетка диъ шера дIадахийтачул шозза дукхагIа.

1974 шера 1-гIа ноябрь тIакхоачаш республике 120,3 эзар гектар хий дехка лаьтташ дар, дIадахача диъ шера 13,7 эзар гектар дукхагIа хиннад уж.

1974 шера республика боахамаша 117,1 эзар тонн ялат гулдир хий дехкача лаьтташ тIара, вешта аьлча, дерригнех 28 процент. Цу даькъе хьажкIаш —38 процент, шекара свекла— 27 процент, бьацадаараш — 85 процент.

Республике кIезига яц хий дехкача лаьтташ тIара хIара шера дика хьийкъа юртбоахама культураш чукхухьа хьалха латта колхозаши совхозаши.

Масала, Гудермесски района «Гудермесский» совхозе 1863 гектар лаьтта да хий дехкаш. 1974 шера царех хIара гектара тIара 34 центнер ялата культураш чуера, Шалински района «Автуринский» совхозе 510 гектарах хIаране тIара — 36,2 центнер, Наурски района «Красное знамя» колхозе 800 гектарах хIаране тIара — 31,5 центнер.

Грозненски района «Советская Россия» колхозе хий дехкача 350 гектарах хIаране тIара соахка чуера 60,5 центнер фуальяьха хьажкIаш. Сунженски района «Ассинский» совхозе хий дехкача 627 гектарах хIаране тIара даьха бьацадараш 239 центнер хилар, хIаьта Урус-Мартановски района Мичурина цIерагIча совхозе хий дехкача 175 гектарах хIаране тIара 386 центнер шекара свекла яьккхар. Кхы а дукха хьалха латта звенош я хий дехкача лаьтташ тIара боккха хьувкъам чубахьаш.

Цхьабакъда цхьадолча боахамашка бизза пайда эцац хий дехкача лаьттаех. ХIанзарча хьалашка, мелиораце гIулакха дукха средстваш дIайохийтача хана, хIара колхози совхози деккарийла я дукхагIа хьувкъам чуба цар йиш хургйолча тайпара оттаяь, хий дехкача лаьттаех кхетамца пайда эцара комплексни план хила.

Юрта боахама материально-технически база

Юрта боахам сихха дегIабоалабара чакхдоахача гIулакхашта юкъе эггара лоархIам болашагIа да материально-технически база чIоагIъелга.

Ховш ма-дий, юрта боахама продукци дукхагIа йоаккхилга лаьттан хIара гектара хьувкъам лакхбара, хьайбай продукташ дукхагIа яхара паькъаца, хIаьта ишта керда лаьтташ карадерзадарен доахан дебадарен чотах хьахулаш долга.

Юртбоахама производствана интенсификаци яри из технически Iалашъяри юрта боахам сихха дегIаахар белгалду лоархIаме фактор я.

Юртбоахама производство дегIакхувлара хIара шера дукхагIа дIайохийт паччахьалкхени колхозийн средстваш.

ИйслагIча пятилетка чакхдаьннача 4 шера республика юрта боахам дегIабоалабара дIаяхийтай 300 млн. сом гаргга капитальни вложенеш. Юрта боахама дIаяхийтача капитальни вложеней удельни боарам лакхбеннаб 25 процент. БархIлагIча пятилетка 4 шера дIаяхийтачул 38 процент дукхагIа капитальни вложенеш дIаяхийтай ийслагIча пятилетка 4 шера.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа кхозза гаргга дегIаьнхкай республика колхозийн совхозийн керттера производственни фондаш. Нагахьа санна 1964 шера 180 млн. сом хиннаяле, 1974 шера 516 миллион сомага кхаьчай уж.

Дикка дегIабеннаб юрта боахама энергетически низ, кхашкен хьайбай боахамей дукхагIа механизаци электрификаци яьй производственни процессашта.

ЛеррагIа чакхдоаккхаш да производствана комплексни механизаци елга. ХIанз колхозийн совхозийн кхашкен фермашкен болх беш 7139 трактор, 1189 ялат чуэца комбайн, 3 эзар совгIа грузовой автомобиль я. ДIадахача 4 шера 27 процент дукхагIа хиннай колхозашкарен совхозашкарен тракторни парк.

ТIа-тIа дукхагIа кхоач юртага толашагIа йола техника. Укх тIеххьарча шерашка республика кхашка араяьннай йоккха овсарле йола К-700 яха трактораш, «Колос», «Нива» яха ялат чуэца комбайнаш, шекара свекла чуэца шоаш лела машинаш. Из бахьан долаш юрта боахаме дикка лакхъеннай къахьегама овсарле. Республика колхозашкен совхозашкен къахьегача цхьан саго хьадеш дар 1,7-зза лакхденнад дIадахача 10 шера (1964—1974 шш.).

Кхетадеш да, машинай парки кхыйола материально-технически средстваши дукхагIа хиларца юрта боахаме Iилман-технически прогресс яр чакхдоалаш доацилга. Боккхача лоархIаме да колхозашкеи совхозашкеи йолча техниках бизза пайда эцилга. Из къахьегама овсарле лакхлургйола, юртбоахама балхаш лоацача хана чакхдоахалургдола, продукци кIезигагIа йовргйола керттера гIулакх да.

Юрта боахама интенсификаци яра боккхача лоархIаме да лаьтташта химизаци яр. ХIара шера дукхагIа минеральни удобренеш тевс кхашка. Нагахьа санна 1964 шера республика колхозийн совхозийн кхашка 41,7 эзар тонн минеральни удобренеш тайса хиннаяле, хIаьта 1964 шера 75,2 эзар тонн тайсар уж, е 1,8-зза дукхагIа.

Колхозаштен совхозаштен минеральни удобренеш лоаттаяро лакхбир хьувкъам. ХIанз деххар сенах латт вьлча, из латт хIара боахаме химе средстваш юкъейоалаярахи, цун чотах хьувкъам лакхбарахи, транспортаца дIа-хьа кхухьаш минеральни удобренеш ца йоаярахи, лораярахи, царех ниса пайда эцарахи.

Боахамашта тIабоагIа пайда дукхагIа хул

Юрта боахам дегIабоалабара партен правительстван оттадаь декхараш леррагIа кхоачашдар бахьан долаш шерра-шера дукхагIа хул колхозаштен совхозаштен тIабоагIа пайда.

Лохехьа йоалаю республика ерригача системай совхозашка тIабенача пайдах йола даннеш:

	(эзараш сомашца)
1971 ш.	9745
1972 ш.	13481 (зе)
1973 ш.	6219
1974 ш.	13696

1974 шу республика колхозаша чакхдаьккхар 8 млн. сом пайда а беш.

Шерагара шерага лакху «Консервплодоовощ» объединене боахамий рентабельность. Бьацадаараштен соман реализаци ярах цу объединене боахамашта тIабена пайда дика хьахьокх укх даннеша:

(эзараш сомашца)

		(рентабельность проценташца)
1970 ш.	4050	116,8
1971 ш.	4507	111,0
1972 ш.	4444	123,0
1973 ш.	5324	120,6
1974 ш.	7540	136,7

1974 шу объединене ерригача совхозаша чакхдаьккхар пайда беш. Пайда дукхагIа баьраш: «Ассинский» — 2822 эзар сом, «Родина» — 1027 эзар сом; «Пригородный» — 1130 эзар сом, «Орджоникидзевский» — 435 эзар сом.

«Консервплодоовощ» объединене совхозаша баьча берригача балхах хьахиннача рентабельноста боарам 38,5 процент ба; «Плодопром» треста совхозий — 19.1 процент мара е шозза кIезигагIа; республика юрта боахама Министерства совхозаша шу чакхдаьккхар зе а деш.

1974 шера «Консервплодоовощ» объединене совхозаша сомий бешамий хIара гектара 2011 сом пайда ийцар, хIаьта «Плодопром» треста специализаци яьча совхозашка — 719 сом мара.

ДIахо йодача хана кхы а дукхагIа терко ергья колхозийн совхозийн экономика чIоагIъяра, къахьегача наьха материальни моральни безам совбаккхара.

Керттера технически культура

Баха нах кхачан продукташца Iалашбара лоархIаме моттиг дIалоац шекара свеклас. 1975 шера республика боахамашка из культура дIайийнай 9,2 эзар гектар гаргга, хIаьта гулдеш дола мерза овлаш шибIаь эзар тоннага дIакхоач.

ДIадахача диъ шера шекара свекла хьувкъам укх тайпара хиннаб республике:

	1970 ш	1974 ш.
ДIайийна шекара свекла (фабрични) эзар га	6,8	8,9
Чубена хьувкъам эзараш тоннаш	153,4	201,2

Шекара свекла лелае хала культура хиларца дувзаденна, нах дукхагIа бахача районашка дIаюв из.

Вай республике дIаювча шекара свеклах 40 процент совгIа яр Шалински района боахамашка юв.

Кхоачам хиллал тIоадал йолаш беркате лаьтташ да лоаман юхерча юртбоахама зонера дараш. Цига дIайийна шекара свекла дика хьувкъ.

Бахача наха—шортта бьацадаараши соми

ДIадахача диъ шера чухь республика боахамашка дукха гIулакхаш чакхдаьхад бьацадаарийн сомийн производствана специализаци концентраци еш.

Бьацадаараши соми баккхара гIулакхa лоархIаме моттиг дIалоац «Консервплодоовощ» производственни объединене боахамаша.

ХIара шера дукхагIа чудахь бьацадаараши соми. Цо торо хилийтай лоархIамеча цу кхачан продукташца баха нах дикагIа Iалашбе.

Республика колхозашка, совхозашка, кхыча паччахьалкхен боахамашка укх тайпара дегIанхар бьацадаараши соми боаккхилга.

	1966—1970 шш. шера юкъера лаьрхIача эзараш тоннашца	1971—1974 шш. шера юкъера лаьрхIача эзараш тоннашца
Бьацадаараш	83,3	105,9
Сом	22,4	36,8

Кхы а дукхагIа бьацадаараши соми чубенаб «Консервплодоовощ» производственни объединене боахамаша. Цу тайпара аграрно-промышленно-торгови объединенеи вIашагIйоллар лоархIаме фактор я юрта боахама индустриализаци яра, технически прогресс яра, юртбоахама балхашта комплексни механизаци производствана концентраци специализаци яра, техникахи капитальни вложенесхи дикагIа пайда эцара...

ДукхагIа йоакхо е юрта боахама кадрай

Юрта боахама хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашделга дукхагIча даькъе колхозийн совхозийн производства ерригa звенош лакхара квалификаци йолча, производства экономикен организаци дика ховча болхлошца чIоагIъярах тийша да.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул тIехьагIен «Колхозийн совхозийн кулгалдара кадрай а юрта боахама специалистий а квалификаци лаккхъяра система дIахо тоаярах» 1966 шера 15 январе КПСС ЦК-си СССР Министрий Советои баь соцам арабаьлча...

Юрт социальни дегIаахар

ЛеррагIа чакхдоахаш да КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо экономически даькъе белгалдаь доккхий декхараш. Царна юкъе лоархIамегIа дар юрта боахаме планировани елга тоадар, колхозийн совхозийн боахама бокъонаш шерьяр, дукххача шерашкара закупкай стабильни планаш боахамашта дIа а йовзийташ юртбоахама продукташ кийчъяра керда система юкъейоалаяр. Аьттув бола маьхаш оттадар, планал совгIа паччахьалкхенна дIаенача продукцех колхозаштен совхозаштен поощрени елга юкъедахьар, юртбоахама производстве къахьега нах материальни моральни совгIаташца белгалбоахилга чIоагIдар.

Цу юкъа дикка тоаденнад юрташка бахача наьха вахар.

Боккхача лоархIаме дар совхозий болхлой тарифни ставкашка хьежжа колхозхой къахьегамах хIара бетта гарантировании алапи лулга. Из алапи юкъедоаладарах холуш лакхъелар колхозхой къахьегама овсарлеи царна хьатIадоагIаш дари. Укх тIеххьарча 10 шера, 1,9-зза лакхденнад республика колхозашка къахьегамах цхьан бетта луш дола юкъера алапи, хIаьта ийслагIча пятилетка дIадахача диъ шера из лакхденнад 18 процент. Цу гIулакхо йиш хилийтай колхозхой алапи совхозий болхлойчунна гарга доаладе. Совхозий болхлой алапи укх тIеххьарча 10 шера лакхденнад 52 процент, хIаьта 4 шера — 6 процент.

ДукхагIа хиннад потреблене общественни фондашкара юрташкарча а къахьегамхоша ийдеш дари дьогаташ.

Тоадаьд колхозхой пенсешца Iалашбелгеи социальни страховани елгеи. Цунца цхьана белгалдаккха деза, царна луш йола пенсеш укх тIеххьарча шерашка шозза лакхденналга. Болхлоштен гIулакхерча пахана оттадаьча тайпара пенсеш техьа колхозий членашта.

Юрта къахьегамхой вахар тIа-тIа тоалулгеи цар духовни хьашташ дегIаухалгеи дикка хьахьокх кхачан доаца товараш — телевизораш, радиоприемникаш, пианино, холодильникаш, мотоциклаш, автомобилаш шерагара шерага царга дукхагIа хиларо. Юрта къахьегамхой тIа-тIа дукхагIа пайда ийбаьннаб быта служба деча тайп-тайпарча гIулакхех. Ди тIехьа шерлу из служба. ХIанз юрташка болх беш я бытовой гIулакхаш ду 440 предприяти.

Республика юрташка цхьан сага сих лаьрхIача 2-зза дукхагIа бытовой гIулакхаш даьд дIадахача 4 шера.

Юрташка дукхагIа хулаш латт массе тайпара коммунальни кховчам а болаш дола хоза даь доккхий цIенош. Укх тIеххьарча 4 шера юрташка хьалдаьд 165 эзар квадратни метр наха чубаха цIенош. Хьалъюкъ клубаш, кинотеатраш, дегIаух радион телевиденен сеть.

ТIа-тIа индустриальнегIа хулаш латт юртарча нахьа къахьегам, чоалханеи йоккха говзал эшаши хиларца промышленноста болхлойчарна тара я юртара дукхха профессеш. Цо къаьгга хьахьокх городеи юртеи социально-экономически вахара оагIош вIаци гарга йоагIилга.

КЪАХЬЕГАМХОШТА «КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

1974 шера 18 январе арадаьннача СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа дукхахча шерашка цIена къахьегарах а къахьегаме карагIдаьннарий мах беш а СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль лойла укх новкъостаща:

Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла:

Аслаханов Хумид Мухамедовича — къахьегамхой депутатий Урус-Мартановски района Гойтински юрта Совета исполкома председатела.

Безручкина Зинаида Спиридоновнайна — № 1 йолча аптека рецептора-контролера.

Белоусова Матрена Павловнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника санитаркана.

Бережной Иван Антоновича — Грозный станце локомотивни депо тепловоза машиниста.

Бороденко Александр Петровича — Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене № 10 йолча лаьрххIача гIишлой-монтажни управлене электромонтера.

Вартанова Софья Григорьевнайна — республикански кожно-венерологически диспансера лора.

Гершкоронд Ева Ефремовнайна — № 3 йолча аптека ручнистана.

Григорьева Татьяна Яковлевнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника медицински сестрана.

Грушина Антонина Михайловнайна — республикански кожно-венерологически диспансера лаборантана.

Дагаева Александра Васильевнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Елисейкина Мария Михайловнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Ермоленко Николай Андреевича — «Грознефть» объединене Грозненски бурувдеттача балхий управлене вышкомонтажника.

Ибрагимов Идрис Шакировича — юрта боахама Министерства мастерий гIишлошъерий школа директора.

Иржанская Тамара Александровнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника фельдшера.

Ковако Мария Александровнайна — № 56 йолча аптека рецептора.

Ковалев Георгий Васильевича — юрта боахама Министерства ветеринарни отдела вокхагIолча лора.

Котиев Шовхала Салейма — «Связьстрой-2» треста № 209 йолча дIа-юха лелача механизированни колонна кладовщика.

Кувшинова Надежда Яковлевнайна,—унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Кулиджанова Югабера Артемовнайна — № 1 йолча аптека кулг-кара хIамаш йоккхача отдела заведующе заместитела.

Куринин Александр Матвеевича — «Грознефть» объединене Грозненски бурувдеттача балхий управлене начальника заместитела.

Куришко Мария Александровнайна — «Автоспецоборудование» Грозненски опытно-экспериментальни завода инженера-экономиста.

Лемешко Нина Евдокимовнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника санитаркана.

Магомедов Ноху Магомедовича — телевиденен радиовещанен комитета корреспондентски сета заведующена.

Маньшина Фекла Семеновнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника санитаркана.

Махитаров Христофор Архиповича — юрта боахама Министерства юртбоахама продукташ маьхала яхара вокхагIолча экономиста.

Московая Мария Михайловнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника сестра-хозяйкана.

Нальгиев Солтамарзий Абузита — юрта боахама Министерства заготовкай отдела начальника.

Никольская Фаина Михайловнайна — республикански кожно-венерически диспансера фельдшера.

Пачина Александра Алексеевнайна — Грозный станце локомотивни депо оборудованера йолча инженер.

Горбачевская Елена Николаевнайна — № 40 йолча аптека рецептора.

Теплинская Ангелина Тихоновнайна — № 1 йолча аптека рецептора.

Передерий Екатерина Петровнайна — юрта боахама Министерства республикански паччахьалкхен фуна инспекце начальника.

Полторацкий Феликс Иосифовича — Грозный станце локомотивни депо тепловоза машиниста.

Полуэктова Елена Семеновнайна — № 1 йолча аптека санитаркана.

Попель Владимир Александровича — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника керттерча лора заместитела.

Попов Петр Александровича — республикански музыкальни училища преподавателя.

Роменская Людмила Игнатьевнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Рыбский Леонид Викентьевича — республикански музыкальни училища преподавателя.

Савельева Надежда Ивановнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника гардеробщицана.

Сафонова Феодосия Михайловнайна — республикански кожно-венерически диспансера медицински сестрана.

Седиева Абатева — къахьегамхой депутатий Урус-Мартановски райисполкома общи отдела заведующена.

Семирханов Нюрахмет Басировича — «Автоспецоборудование» Грозненски опытно-экспериментальни завода грузчика.

Старцева Любовь Иосифовнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника медицински сестрана.

Танкаева Майсарт Абуевнайна — Урус-Мартановски района № 2 йолча Гехински юкъерча школа техничкана.

Тепфер Антонина Алексеевнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника медицински сестрана.

Тимофеев Кирилл Федоровича — телевиденен радиовещанен комитета радиовещане редактора.

Трошова Ирина Алексеевнайна — аптекоуправлене вокхагIолча товароведа.

Федотов Иван Михайловича — юрта боахама Министерства хий дехкача дьгIенаште волча вокхагIолча агронома.

Фейзулина Зинаида Спиридоновнайна — № 1 йолча аптека рецептора-контролера.

Фисенко Сергей Николаевича — «Автоспецоборудование» Грозненски опытно-экспериментальни завода № 3 йолча механосборочни цеха слесаря.

Хасханова Сажу Бичуевнайна — Урус-Мартановски района № 2 йолча Гехински юкъерча школа техничкана.

Хуберова Зинаида Афанасьевнайна — республикански кожно-венерологически диспансера лаборанта.

Хачикьян Мария Ивановнайна — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Шевченко Виктор Ивановича — унахцIено лораяра Министерства № 2 йолча поликлиника лора.

Ширягин Петр Георгиевича — республикански кожно-венерологически диспансера лора.

Шматко Григорий Андреевича — Грозный станце локомотивни депо слесаря.

Иванченко Михаил Антоновича — «Росгипрозем» лаьтта нийсдара проектни института республикански отделене проектни балхий отдела группа кулгалхочоа.

Клокова Анна Яковлевнайна — Грозненски телеграфа телеграфистана.

Лазарева Елизавета Артемовнайна — Грозненски телеграфа телеграфисткана.

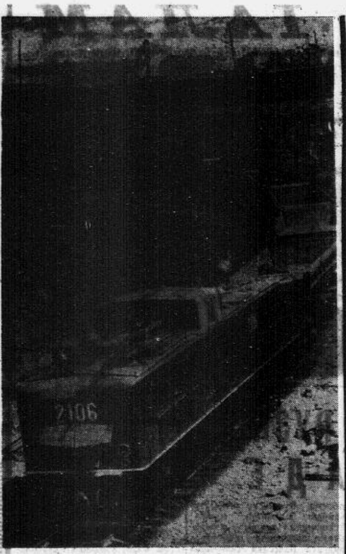
Маматиев Салман Азерхановича — «Росгипрозем» лаьтта нийсдара проектни института республикански отделене проектни балхий отдела группа кулгалхочоа.

Шеец Николай Александровича — паччахьалкхен университета дворника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **Г. СКЛОКИН.**

г. Грозный, 1975 шу 5 июнь.

КУРСКИ ОБЛАСТЬ. Гуллургйолча КПСС XXV съезда сийна къахьегама вахте эттаб Михайловски горнообогатительни комбината руда доахача участкашкара горнякаш. Яхь лелаерашта хьалха латт коммуниста Н. Н. Москальца экскаваторщикий экипаж. Цу коллективо дош деннад укх шера планагIа даккха дезача 400 эзар тоннана меттел 1 миллион тонн руда даккха. Шоай дош сийленца кхоачашду горнякаша — шу хьадоладелча деиз 300 эзар тонн совгIа руда даьккхад цар. Къахьегама овсарлен лакхалга диллача руднике рекорд царга я.

Михайловски рудникера (сурта тIа) машиннаькъа транспорто хIара шера 20 миллион тоннага кхаччалца руда дIакхухь.

О. СИЗОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ДИКАЧА ТОЛАМАШЦА ЧАКХДАККХА АХ ШУ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Цу предприятешка дукха алсамъяьннай арахецаш йола промышленни продукци. тIехкхоачашъяьй къахьегама овсарле лакхъяра план, дикагIа пайда эц производственни мощностех, оборудованех, машинех, бедал, материалаш, доагор, йовхал, электроэнерги кхояра тIехьа тIагIертта къовсам доаттабу. Цудухьа ши-шегIа хинна хIама дац цу предприятей коллективаш хьалха ялар.

Масала хьаэцаогья вай СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината балха итогаш. Продукцена реализаци яра план чакхбаьннача пхе бетта 103 процент кхоачашъяьй цун коллективо, планал совгIа цаI-ах миллион сома маьхя продукци арахийцай, соахкарча пхе беттаца нийсдича 5 процент алсамъяьннай укх шера пхе бетта арахийца продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра план 103 процент кхоачашъяьй, 7 процент лакхъеннай балха овсарле.

Белгалде доагIа, цу коллективо хIара бетта, хIара шера хьинар лаьгI ца деш къахьегига. Хьалхарча квартала ах миллион сома продукци арахеца аьнна встречни план тIаийцар комбината коллективо. Из встречни план 101 процент кхоачашъяьй цо тIагIертта къахьегаш.

Социалистически яхье дика толамаш даьхад В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкадьтта чакхдоахача завода коллективо а. Дукха тIехкхоачашъяьй продукцена реализаци яра пхе бетта план. 7 процент алсамъяьннай арахийца продукци. къахьегама овсарле 12 процент лакхъеннай.

Керда мощносташи оборудованни балха юкъе ца хьош, дIабахача пхе бетта, соахка арахецаш хинначул 18 процент алсамъяьннай арахеца продукци, хIаьта цхьан болхлочоа лаьрхIача 14 процент дукхагIа продукци арахец.

Цу масалаша къаьгга хьахьокх республика промышленни предприятей коллективашка дукха резерваш хилар.

Республика заводашка, фабрикашка, электростанцешка дIехохьош да производстве технически эргалонаци интенсификаци елга.

Иштта, масала, «Грозэнерго» электростанцешка дIадохийташ дола доагор соахкарча цу ханаца нийсдича 1 процент кIезигденнад. 1975 шера хьалхарча квартале 3,7 миллион-сахьат электроэнергии 31 эзар гигакалорий йовхала энергии кхоьй.

Республика экономика эффективность лакхъялари дикала хьоккамаш лакхдалари технически прогрессаца дувзадена да, цига лоархIаме дакъа юкъеккхухь изобретателашеи рационализаторашеи.

Республика дукхача предприятешка къахьегама овсарле лакхъялара чотах алсамйоал арахецаш йола продукци. Иштта да, масала, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбинате, В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкадьтта чакхдоахача заводе. А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкадьтта чакхдоахача заводе. производственно-товарни конторе, «Электроприбор» заводе.

Цхьабакъда, белгалде доагIа йолаш йолча тоъонех заводашкеи фабрикашкеи кхоачамболлаш пайда эцаш ца хилар, из бахьан лохлу арахеца продукци алсамъялара темпаши общественни производства эффективности.

Продукцена реализаци яра пхе бетта план кхоачашъяьяц 12 промышленни предприятецар хьа ца луш йисай 1,3 миллион сома продукци.

Продукцена реализаци яра план кхоачаш ца яьех я Грозненски аьшкабетонни конструкцеш ю завод. Аргунски йоккхача панелий завод. Назрановски кирпишкаш ю завод. «Чечингсельстрой» треста Грозненски аьшкабетонни конструкцеш ю завод. Сунженски даьттен нахчен йоаккха завод.

Кхоачашъяннза йисай мехкадаьттбитум, парафин, болат, мехкадаьттапаратура, электрически инструмент, кIира, кIирпишк, сборни аьшкабетонни конструкцеши оатхалаши, иштта продукце кхыдола тайпаши арахецара план. Массанахьа арахецаш эшшача ассортиментах дикал лакха йола изделеш.

Къахьегама овсарле лакхъяра планаш кхоачашъяьяц республика 32 предприяте, царех я Г1. Ахриева цIерагIара «Электроинструмент» завод, «Электромеханический» завод Аргунски цIенош ду панелаш арахеца завод, «Чечингсельстрой» треста аьшкабетонни конструкцеш арахеца завод, гIишлон-материалийн гIишлонидустреи Аргунски комбинат, «Чеченингушпромстройматериалы» яхача производственни объединене кирпишкаш ю заводаш, иштта кхы а массехк предприяти.

Халахете а, республике хIанз а тIехь йолаш я производства болх лерттIа вIаштIехьбаккхара йоагIа терко ца ю, зехьа дукха балха ха йоаю, болхлой хувцалу предприятеш.

Дукха балха ха йоаю Ермоловски ДОК-е, шекар доаккхача заводе, Октябрьски консерви заводе, мясокомбинате, иштта массехк кхыча предприятешка.

Хьалхашка оттаяь планаш кхоачашъяра, технико-экономически хьокхамаш тоадара еррига промышленни предприятешка дикагIа пайда эца беза оборудованехи машинехи, балха ха йоаелга дIадаккха, производства болх лерттIа вIаштIехьбаккха беза.

Республика подрядни гIишлон организацеша шоай низаца, дIадахача шера пхе беттаца нийсдича, укх шера пхе бетта 2.4 процент алсамдаьхад гIишлон-монтажни балхаш.

Цунца цхьана белгалде доагIа, республике гIолла бIарчча хьанйача капитальни вложеней юкъара объем кхоачашъянза йиса хилар.

Пхе бетта план кхоачашъяра тIехьаюс Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлени. Новгрозненски ТЭЦ гIишлош ю управлени, «Совкавнефтегазстрой» объединене №№ 7, 9, 11, 12 йола гIишлон управленеш, «Чечингсельстрой» треста №№ 101, 432, 557 йола дIа-хьа лела механизированни колонаш, иштта кхыяраш.

ГIишлошъяра балхаш тIехьадисар бахьан ханнахьа балха юкъе ца хьош юс производственни, культурно-бытовой объекташ нах чубаха цIенош.

Ледара лел драматически театр, широкоформатни кинотеатр, паччахьалкхен университета здани, г. Грознера быта ШIа, иштта кхыйола лоархIаме объекташ хьалъяра балхаш.

Иштта эсвала лел «Лермонтовский» яхача совхозе шура йоаккха комплекс хьалъяра балхаш а.

Соахкарча шерага диллача, гIишлон-монтажни балхий объем кIезигъяьй Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене, «Кавэлектромонтаж» яхача монтажни управлене, иштта массехк кхыча подрядни организацеша.

Пусковой объекташ хьалъеча хIанз а тIехь яц хила йоагIаш йола материальни къахьегамен ресурсай концентраци, цудухьа дукха я вай республике хьалъе йолаь объекташ.

ХIара коллективана хьалхашка латта декхар малагIа да аьлча, из да тIа-тIа дикагIа къахьегар, производствана кулгал дикагIа дар, тIаийца декхараши производственни планаши кхоачашъелга Iалашдар. Цу гIулакха хIара коллективе шортта торонаш я.

Заводашка, фабрикашка, гIишлошъеча организацешка мааш машинаш, оборудовани, болхлой, специалисташ ба.

ГIулакх сенах латт аьлча, из латт производства болх дикагIа вIаштIехьбаккхарах, къахьегамен паччахьалкхени дисциплина лакхъярах, хIара болхлочун, коллектива планаш кхоачашъяра тIехьа бола бехктоккхам лакхбарах.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМ—ДЫН-НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИ УЙЛАШ ДIАЯХАРА ЛОАРХIАМЕ ГIУЛАКХ

ЛЕНИНСКИ къамий политика принципаш КПСС-ои Советски правительствар кхоачашъеш хилар бахьан долаш вай мехка социализм хьалъеча шерашка хьахиннай наьха керда исторически общность — советски халкъ. ХIаьта из хьахиларо сихъю къамаши народносташи вIаши гаргадахара процесс, новкъостал ду дынах, национализмах юхедисараш, къаман эгоизми кхыча къамашца гIулакх доацилгеи дIадаккхара.

Социалистически къамийн народностийн экономически интегране лакха боарам, советски обществa социальни структура бIарчча цаI ца хилар (болхлой класс, колхозни ахархой, интеллигенци), хIаьта иштта доале латтар марксистско-ленински идеологи хилар санна йолча объективни фактораша цхьана цу процессана боккхача лоархIаме я хаддаза юкъейна лела субъективни хьсапера фактораш а. Эггара хьалха царех ба къамий дош нийса къоастадара, советски наха интернациональни кхетам балара вай парте чакхбоаха боккха болх. Духхьал из бахьан долаш парте вIаштIехьдаьннад, «СССР 50 шу дизара хьакъехьа» ше доклад еш Л. И. Брежнева белгал ма-даккхара, «кIезига мара боацача коммунистий идеал хинна интернационализм деррига къамийн народностийн миллионаш а миллионаш а болча советски наьха дег чу йижа уйлен оамалий нормей яь дIаоттае».

Бокъонца из бакъдеш да вай республике даь социологически тохкамаш. Цар хьахьокхачох, республикерча нохчашкен гIалгIашкен волча 2220 сагаген «Шалинский», «Ингушский», «Новогрозненский» совхозашкарча 1170 болхлочунгеи хаттараш даьчул тIехьагIа цхьанахьа 96,4 процент шоллагIчахьа 94,15 процент бараша жоп деннад кхыча къамех бола нах шоаш дег тIара лоархIаши царца шоай доттагIали хиларах.

Дерригача советски халкъий вахара интернационализаци яра боккхача лоархIаме я вай мехка къамашта юкъерча бувзама мотт а хинна дIаэтта эрсий мотт санна йола фактор а. Из Iалыамате боккхача лоархIаме ба дерригача социалистически къамийн народностийн культура, быт, дерригa духовни вахар дегIадоаладара. ХIара нохчочуни гIалгIачуни, хIаьта иштта бIарчча хьайцача нохчийн гIалгIайн дезала а духовни вахара лоархIамеча компанентех цаI ба эрсий мотт. СССР-е бахача наха эггара тIехьагIа яьча Еррисоюзни перепися материалаша а хIаьта иштта цул тIехьагIа даьча хьалдача социологически тохкамаша а хьахьокх, дукха а дукхагIа бола нохчийн гIалгIайн шоай къаман меттаашта нийсса балха тIа, общественни моттигашка меттел, шоай дезале а эрсий мотт лебе ловш хилар.

Тахапара Нохч-ГIалгIайчешйна чухьа бахача нахага диллача дукхача къамех латта республика я. Укхаза бах 83 совгIа къамех бола нах, тIаккха по торо хулийт укха за мел дахача къамех болча наха шоайла вIаши массе тайпара аьхха гIулакхаш делале. Тайп-тайпарча къамех болча наха юкъерча бувзамий уж еррига формаш боккхача лоархIаме я массанена а цхьаттарра йола советски традицеши обычеши, интернационалистски мировоззрени, бытера цхьатарра формаш, беррига советски наьха цаI йола вахара образ вIаштIехьъялара. Цу гIулакха къаьстта боккхача лоархIаме я дукхача къамех болча нахах латта къахьегама коллективаш. Парте XXIV съездо белгал ма-даккхара, духхьал укхаза хьахул къахьегамхой керда, социалистически гIулакхаш, вIаштIехьйоал доттагIалеи новкъостахха вIаши гIо дареи юкъмоттиг: республикера, цу даькъе Назрановски, Малгобекски, Сунженски районашкара а дукхагIйола коллективаш дукхача къамех болча нахах латташ я.

Цхьана леладу къахьегама гIулакхаш, производственни коллективаша лерхIараши парна хьалхашка латта декхараша цаIаш хилар, вIаши фу эш хьожаши терко йолаши хилар, алхха шоашта болча аьттон духьа доацаш новкъосталаш дари, къахьегама опыт камаьршша дIа-хьа телари, хIара болхло коллективана хьалхашкеи коллектив хIара болхлочоа хьалхареи бехктоккхаме хилар — уж деррига а республикерча дукхагIйолча коллективашка долаш хIамаш да, тайп-тайпарча къамех бола нах вIаши лоархIаши доттагIал долаши хургболча уйланца хьалххебу цар.

Грозерча машиннаькъа станце локомотивни депо бригадира А. Хажиева аьннад: «Тха локомотивни депо дукхача къамех бола нах ба. Царна юкъе са сай дукха ба доттагIий а хьаший а: Боков Сулейман, Армо Григорян, Ширягин Анатолий... Духхьал дIааргда аз: сай мехкахоех болча тунеялсл, базархоел шоашта чудахьа гIертарел безагIей кхоачарагIеи ба сона моллагIа хьаьнала болх беш бола къахьегамхой, моллагIа мотт лебеш уж бале а»...

Нохчийн гIалгIайн интернационалистски мировоззрени, керда социалистически быт хьахилара тешал деш долча дукххача кхыча гIулакхашца цхьана белгал ца доаккхаш дита йиш яц дезале берех цIераш техкар санна дола гIулакх а. Нагахьа санна хьалха нохчашеи гIалгIашеи шоай берех бусалба наьха цIераш техкаш хиннаяле, хIанз, массаза а яхар мо, берах хозагIа, тоаш йола цIи тилла гIерт, моллагIча къамангара хьайца из яле а. Цудухьа дынах тешарий дезале а дукха корайоагIа Анзор, Игорь, Владимир, Рустам, Лида, Люда, Элина, Элита яха а дукхха цу тайпара кхыйола а цIераш. Уж техх Нохч-ГIалгIайченерча «дын авторитеташа» уж «кераста» цIераш техкарах къематден чухь Iазап хургда яхаш кхерам тIатессашехьа а.

Нохчийн гIалгIайн дезала оамалашта юкъейоагIаш латт керда Iодь бераш, саг ярхар, паспорт дIадалар дездеш белгалдахар, Советски Эскаре болхараш сий деш накъабахар санна йола, вайцига керда хьахинна халкъа традицеши обычеши. Дезалашка шерра белгалдоах вай башха-дика цIейш а — ЦхьоалагIа май, 7-гIа ноябрь, Конституце ди, 8 март, кхыдараш.

Быта интернационализаци хулаш хилар къаьгга хьахьокх, нохчашеи гIалгIашеи вай мехкарча кхыча къамех болча нахаца еш йола гаргалонаш тIа-тIа дукхагIа хулаш хиларо а. Масала, нагахьа санна 1965 шера город Грозне нохчашеи гIалгIашеи кхыча къамех болча нахаца яь интернационалистски гаргалонаш 1,6 процент хиннаяле, 1971 шера 6,6 процент хилар уж.

Цу гIулакха белгалагIа ба массехк къаман нахах латта Газдиевгiар дезал. Цар цIеи дас — Газдиев Маьхьмада — доккхал деш язду ший дезалах. Сесаг эрсе я, бархI бер да цар. «ВоккхагIвола воI Заьлмаха украинка йоалаяь ва, шоллагIволча воIо — Руслана эрсе йоалаяьй. Бэла, яха йоI украинцага маьре яхай. Беррига дезалхой шоайла вIаши лоархIаш ба, чIоагIа барт тайна бах».

ЦХЬАБАКЪДА хари хургдар, нагахьа санна беррига нохчийн гIалгIайн дын идеологе обрядноста, националистически уйлай влиянех мукъаьлша ба аьнна хийтача. Республике даьча хьалдача социологически тохкамаша хьахьекхад нохчашхеи гIалгIашхеи бола тоъал дукха нах ды лелабеш хилар. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома X пленуме белгалдаьккхар, тоъал дукха нохчийн гIалгIайн бусалба дын идеологеи обрядностеи влиянена кIал латташ хилар.

Исламои цун идеологеи бIаьш шерашка къамаш хийрадаьха лоаттадаьд, наха юкъера тешам боабаьб, къамашта юкъе довпаш дийхкад. Исламах довллаш дола из гIулакх геттара дика белгалдаьккхад К. Маркса. «КъорIои цун ларда тIа хьахиннача бусалба законодательстван, — яздаьд цо, — тайп-тайпарча халкъий географии этнографии уж шин мехка, бусалбеи керастеи шин къамаша декъара аттачеи аьттув болчеи формулана тIаюгь».

Белггала, «дезача книжка» тIара дукхха моттигаш дына къовсама, кхы ды барех тешаш ца хилара идеях йиззa я. Цу тIа йоах, Мухьмада уматах бола нах «наха юкъе яйтача общинех дикагIйолчох хиннаб, цудухьа эзхха уж ба ялсамален чу бахараш, цу чу хургба уж даим». Ислама идеологе чуйоссаеш йола уйла укх тайпара я: бусалба хилча мара йиш хургьяц нахага диззача вахарца бахаш бола ирaзе нах шоаех лархIа, хIаьта «кераста» наьха вахар деррига маьлха дуне тIа гIолла дIайоаржаергйолча овкъарца нийсду, сагах юхеюсаш цхьаккха хIама а йоацаш.

Ислама из реакционни идеологи КъилбаседаКавказе дына керте лаьттараша лелае хьаийцай «гIоазоти» ды бахьан долаш бу «сийлахьа» тIоми яха дын идея хьалха а яьккха йIаьххача ханеи цIий Iоухийташа кавказски тIом лаьттача шерашка.

Лакхе вай белгал ма-даккхара, нохчийн гIалгIайн халкъех дукха а дукхагIа барий сакхетам чу керттера а хинна дIаэттай марксистско-ленински идеологи. ХIаьта а, дына керте латтача цхьабараша, дын «авторитеташа» республике хIанз а тIехьа шоай ма-хулла кхайкаю къамашта юкъе моастагIал дехка, къамаш хийра доаха идея. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома X пленумо ма-дарра белгалдаьккхад, хьаьрагIа болча ды лелаберашеи сектанташеи, политически гIулакха кхоачам болаш кхетам чу данза долча бахача нахах цхьадолча даькъа дынеи къамани уйлаех спекуляци a еш, дын фанатизми къамашта юкъе моастагIали хьалхьедеш хилар. Цар шоай мурдашкаре дIадех нохчашкеи гIалгIашкеи кхыча къамех болча нахаца, къаьстта а эрсашца гаргалонаш ца яйталга. Масала, Кунта-Хьажий вирдах болча дын «авторитеташа — Герменчукерча Расуевеи Бачаевеи шоай мурдаш тIахьийхаб нохчийн гIалгIайн кагирхоех «эрсий бе гIертарца хоадамболлаш къовсам лоаттабара. ГIулакх миштад аьлча, мурдий общинаши группаши йоккхагIа хилийтара юкъеоза езаш йола керттера резерв кагирхоех лоархI дына гIулакх дераша, дын активисташа, цудухьа къаьстта йоакхо ю цар кагирхой бусалба дын чура дIа ца боалийтара. Цудухьа дына гIулакх дераша кагирхой хьакъехьа деш дола цу тайпара тIахьехамаш цхьа бахьан доацаш дац. Царна геттара дика бIаргагу, нохчийн гIалгIайн хIанзарча дукхагIа болча кагирхошта ислама идеологи, цун мировоззрени гоама хилар, цар дега уйлаш вай идеологе, коммунистически морала, социалистически общежите нормашеи правилашеи, вай общественни вахара беррига атеистически лостамо еча дикача влияние вIаштIехьйоахаш хилар. Кагирхошта цу тайпара влияни хул массе метте: цар къахьегама, общественно-политически, дезала-бытовой вахаре. Хьаэргаза вай, масала: нохчехи гIалгIаехи болча кагирхоша, цу даькъе къонача кхалнаха а, леладу баркъа. ХIанз баркъанга хьежача кхыча къамий мехкарех къоасталургйолаш яц нохчийн е гIалгIай йоI.

Исламо яхачох, керта тIа хIама туллаш, дIахьа цхьеннаш а долаш кога хьаккхинна IотIаотташ коч ювхаш ца хилча мегац кхалсаг. Белггала аьлча, зикар дераша (БатIалХьажий, Висхьажий, кхычар мурдаша) йоах, цIаккха а ираз, беркат чуоагIаргьац керта тIара цхьаккха йо бIаргагургбоацаш кхалсаго керта тIа йовлах ца тулладеча цIагIа. Цхьабакъда из дына хьехам хIанз дукхача кхалнаха кхоачашбеш бац. ХIанзарча кхалсага, нохчийчоа а гIалгIайчоа а, дукха а деза, ха а хоя хоза, тоаш, эггара тIехьарча модагIа арадаьнна барзкъа дувхале, цу деша ислама чамаши гIулакхаши теркал а ца деш.

Нохчийн гIалгIайн кагирхой «эрсий хилара» духьала хьехам а беш, дына гIулакх дераш къаьстта чIоагIа духьала бувл къамашта юкъе еча гаргалонашта, цу гIулакха эггара чIоагIагIа духьала ба ВисхьажиЙ, БатIал-Хьажий мурдаш а кхыбола сектанташ а. Вай республике моттигаш я дынах тешаш волча нохчочо е гIалгIачо ший цIен дезалхочоа кхыча къамах йолча сесагаца ваха ца мегийташ. Масала, Овтаерча Бамат-гири-Хьажий мурдо Сумумарова ший зIамагIволча вешийна Хизарийна мегийтадац эрсашха йолча сесагаца дIахо ваха, из цунга йита а йитийта, цу мотарча дын «авторитета» Исрайла вой йоалаяьй цо цунна. Укхаза кхетадеши тамаш а ца езаш да дына хьуви националистически уйлаши чуйоаххача воккхагIволча Сумумарова даь хIама. Новкъа да цо даьр меттел, тишденнача «даьй законий» мукъагIа вахача, ший дезал бохабьча, шийх тайпа а тийша, шийца яха уйла йолаш маьре енача кхалсага ираз доадаьча цун зIамагIа волча вошас, зIамигача саго даьр а. Цхьаболча кагийча наьха цу тайпарча гIулакхаша, харцахьа кхетаяьча боккхагIбарий, дын активистий «авторитета» гарга цар шоай мелаш эсалаш хьахьокхаро кхувла а йоагIаш эгIазкхувл республика общественность. Кагийча наьха-м хап сона, шоай маьрела, дезала дешаш корта боацаш лелаеча мехкарий а.

Дынах тешача цхьаболча дезалий цIагIа доаллачо цхьаьнна тайпара новкъостал де йиш яц хьалкхуш йолча тIехьенна йиззача интернационализма, вай мехкара кхы къамаш дукхадезаргдолча уйланца кхетам балара. Цу тайпарча дезалашка деш дола къамаьлаш шоай къамаи деррига гIулакхаш тIех хилара кхакъехьа хул, цар дIадех еррига обычеши традицеши, цу даькъе дын яраш а. Йизза лоарзагIа ца йоахаши кхоачашъелга, «наьха» обычешта тIехьа ца бовлга.

Шоаш сендухьа теш а ца ховш дынах тешаш болча даьша могадац кхыча къамех долча бераш доттагIал леладар, хIаьа аьлча йоах цар, дына традицешца тарлургйоаца оамалаш хьаIомае тарлу царгара; дезала юкъе эрсий мотт бувца, «эрсий» книжкаш деша мукъа лац, кхыметтел уж школашкара хьадоахаш а моттигаш нийслу.

Цул совгIа, белгалдаккха доагIа, кхыметтел бусалба дын идеологе влияне мукъагIа ца бахача цхьаболча наха юкъе а къаман мел дола хIама, цун обычеши традицеши, уж прогрессивни е реакционни йийсий ца хьожаш, хестаеши айеши йола, унахцIена йоацатенденца холуш хиларо а дIахо нохчийн гIалгIайн интернациональни мировоззрена хьахилийтара, быт, кхы мел йола вахара сфераш кхыча советски халкъийчарца гаргаяхийтара процессана белгаларча даькъе новкъарле еш хилар. Дувца дезий-хьогI аьнна хет сона, цу тайпара «патриотизм» бокъонца йолча советски патриотизмаци социалистически интернационализмаци юкъа цхьаккха хIама доацаш йола национализм хилар. Мичча бесса из дале а, къамашта интернационализаци яреи уж вIаши гаргадахареи процесс вахара массе оагIув чулоацаш юхалаьстаргйоацаш йола, «СССР 50 шу дизара хьакъехьа» ше доклад еш Л. И. Брежнева аьннад: «Вай мехкара къамаши народносташи дIахо гаргадахар объективни процесс я. Парти духьала а искусственни из чакхъяккха гIертара — иштта из де дезаш цхьаккха хIама дац, вай советски вахара беррига ледамо хьалхайоах из процесс».

Цунца дувзаденна вай парте дIадехараша декхарийла ву республике бахача наха атеистически интернациональни кхетам балара беш бола болх хьинарегIа, кIоаргга уйла а еш бе. Цу тIа а, социалистически интернационализмаи советски патриотизмаи уйланца наха кхетам балара, кхы мел дар дIадаьлча, хьинарегIа шерагIеи пайда эцанза баргбац кердача советски а хIаьта иштта нохчийн гIалгIайн, дерригача кхыча советски халкъий прогрессивни а къаман обычеехи традицеехи. Цу гIулакхо боарам бовцаш чIоагIа тоабергба, кIоарг а бергба интернационализма уйланца шоай Даьхе дукхаерзаргйолаш советски нах хьалкхебара беш бола болх.

Ше аьча ший юртацара, ше вахача республикацара, ше хьаваьннача халкъацара советски сага безам вай мехкарча дерригача халкъашцарча, социалистически Даьхенцарча безама цхьа даькъалг а хинна дIаотта беза.

Д. МЕЖИДОВ,

Нохч-ГIалгIай историе, метта, литература Iилма-тохкама института сектора заведующе декхараш кхоачашдер.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ФУ ХУРГДА ГIОРБАЬННАЧА ШВЕЙЦАРСКИ САХЬАТАШ ДЕРАШТА

«Вохенпост» яхача кIиранна цкъазза арадуьлача журнало (ГДР) кепатеха араьккхай Швейцарера сахьаташ ду фирмаш хIалак хиларен хьабе болх боацараш Iовш хиларен процесс кхы тIа а чIоагIлуш хиларах йола статья. Цхьадолча даьъе лоац а яь араьккха из статья еша могаю Кердадарий кепайоазон агентства.

Массе меттерэ Швейцаре сахьаташ ду фиомаш хIалак хулаш латт. Дукккхача моттигерча предпринимателашта хетачох, хIалак ца хулаш бисара дола аьттонаш геттара кIезига да цар. Къаьстта чIоагIа холу из город Биле — Швейцаре сахьатий промышленноста керттерча центре.

...Била городской герба тIа — вIаши чоалдаьккха ши диг. Городе бахача наха хIанз касткаста палачэ герэ дагаухийт цар. Алхха итт шера (1955—1965 шераш) хIалак хиннай 2350 швейцарски сахьатий предприятех 450 гаргга. ХIаьта бIарчча йисараш 1972 шу хьатIаотташ 1094 предприятега кхоачаш кIезигъелар. Била юккъе ягIача башха бIарг тIаотташ йоацача здане чурча сахьатий Палата кепайоазон дешашта бола референташ цу цифраша айяь гIар, кхыяраш хьалха а тувсаш, юхае гIерт. Нагахьа санна 1958 шера, йоах цар, Швейцаре доазол дехьа 33,3 миллион сахьат дехкадале, 1972 шера из цифра 57 миллионага кхоачаш йоккхагIа хиннай, вешта аьлча бIаь процент хIана хиннаяц аьнна. Шоаш яхар кхы тIа а чIоагIде дагахьа референташа белгалдоах: сахьаташа, хьалхагIа а санна, швейцарски экспорте ворхIлагIа дакъа совгIа дIалоацаш хилар.

аьлча, эггара йоккхагIйолча сахьатий фирма предприятешка болх беш 4500 болхло ва. Билерчэ сахьатий Палатерчарна хетачох, долла хIама кастта хувцалургдолаш да. Кхыча мехкий конкуренци тIа-тIа чIоагIлуш хиларах дукха ха яладехьа яхара бокъо йолаш хургья хIара шера оборот 200 миллион совгIа швейцарски франк йола предприятеш. Белгалъяьккхача 500 гарггача предприятех цу тайпарча оборотага даха дог долаш хIанз дукха яц. ДукхагIъяраш кхыметтел миллион франкага а дIакхоачалургьяц. ХIаьта городской герба тIарча дагарий дIахо IалаьмаТе дукха болх хург хилара эггара хьалхара белгало я...

Била юккъерча майдан тIа тури таразаши бе а доахкаш ниисача кхелахочун кхерах яь статуя латт. Гонахьа лелаш дола хIамаш, бакъдар аьлча, цунна бIаргагуш дац: массаза хуллача тайпара бIаргаш дIадийхка да цун. Цхьабакъда укх тайпара маIан долаш йола шоай план кхоачаш хинна шоашта бIаргагор ловра лакхерча этажа тIа сахьатий Палате багIача господашта: «Швейцарски сахьатий промышленносто керттера лерхIар — Дунен рынкера позици чIоагIъелген шеръелген...». Цхьабакъда из кхоачашлулургдац даькъа ерригача структуре хоадамболлаш дола хувцамаш дара наькъаца мара. Долче, «хьалхара дакъа» бе доллар духьа лоаттабеча къовсамо предпринимателаш вахарах бохабаь ца Iеш, сахьаташ ду швейцарски эзараш болхлой хьабе болх боацаш а бутаргба. Швейцарски ... оборонительни фронт чухьара йохае вIаштIехьаваннача американски концернашта дIатеса уж боабабе укх массехк шера чуйнна швейцарски сахьатий промышленносте дукха шоай предприятеш йоххаш боахк американцаш.

Цхьабакъда из медала хьалхашкахьара оагIув мара яц. ТIаккха тIехьашкахьарча оагIога хьожаргда вай: швейцарски сахьаташ эггара дукхагIа нийсар хIана укх сахьата американски континент яле а, укх тIеххьарча хана дикка кIезигагIа оз уж цигахьа дIачу. Бахьан — конкуренташ. Масала, Япони. Цо хIара шера доазол дехьа дохка кхухьийт 15 миллион сахьат. Итташ эзараш болхлоша къаьсегача, вай хана эггара йоккхагIйолча йиъ заводо арахец уж дерригa сахьаташ. Гуччалъа я низ бола промышленни концентрации. Швейцарех лаьца

(«Вохенпост» — АПН).

БЕ БОЛХ БОАЦА КЕМАШ

Уддевалла яхача шведски портови города хи йистошкарен причалашкарен сайренашка дIахьежача Бюфиорден яхача залива хи тIа бIаргагу гаьнна сийрда йоага шераш — цар бIа тувс, хувцалу уж. Берда йистера дIахьежача хоза сурт да, цхьабакъда. Дог деладеш дац. Уж да якораш а тайса латта доккхий цхьа пхийтта танкер. Царна фрахта яц, болх бац. Доккхий зенаш хул кемай компанешта. Залвае, шведски газеташа новкъа долаш белгал маьккхара, кемай-тарзмий бIарчча флотили латт.

Шведски торгови флота ялхлагIа дакъа хIанзле а да дехIама доацаш. хIэьта шу чакхдоалаш, «Гетеборгс-постен» яхача газета хетачох, кхоалагIа дакъа хIана дац аьнна дола кемаш бе болх боацаш дусаргда. Уж — «балха» эггара локагIа дола хьюкхамаш да 30-ча шерашка кризис хилча денз, белгалдоакх газето.

Апрель бетта «Эриксберге механиска верхстад» яхача гетеборгски верфа причалашкара арадаьннад «Гина» яха 136 эзар тонн мухь кхухьа танкер, хIаьта а цхьаккха рейс ца еш, хаьда ха йоацаш Бюфиорден яхача залвае дIаотта дахад из. Ишта кхел хургйолаш я шведски верфешка хьадеш латтача кхы а массехк танкера а. Мухь дIаоза заказаш царна доагIарг ма дий аьнна хIанз укх сахьата кхы хIама дац.

1973 шу юкъе кхаьчача хана мехкдаьтта дукха дIаувза дезаргда аьнна хеташ яр кемай компанеш, цудухьа дукккхача танкерашта - гиганташта заказ даьдар цар. 1974 шера капиталистически мехкаш тоIадаь энергетически кризис бахьан долаш танкерни флот совъяьлар.

Мухьаш дукхагIа увза дезаргда аьнна хьагуш хIама дац, цудухьа наьха санна сатем байна я кемай компанеши верфеши, белгалдоакх «Гетеборгс-постено» Берригa а лаьрхIача 5—6 миллион тонн мухь тIаботталургболаш дола тайп-тайпарча мехкий кемаш латт Персидски залвае, ужжал хила мегаш дIаоттадаьд Скандинаве залвашка а. Дуккха мехкаш якораш а тайса шоай кемаш дIа ца оттадича ца доалаш да, цхьабакъда къаьстта хала хьал эттад Норвеген, Швецен белгалдоакх газето.

П. КОНОВАЛОВ,
ТАСС корреспондент.
Стокгольм.

Духьял анис — кхачани химически промышленноста эша маьхера культура кхеергйолаш да Вьетнама Демократически Республика Лангшон яхача провинце лоаман районашкара боахамаш.

СУРТА ТIА: анис чакхйоахача предприяте лабораторе чу.

ВИА—ТАСС сурт.

ЛОРАДЕ IАЛАМ

Чкъаьрий дебаде

Партен правительствал шоай лоархIамерча документаш тIа боккха теркам тIабохийт вай мехкарча Iамашкен долхача хишкен чкъаьрий дукхагIа кхедара.

Дукха ха яц вай республика колхозашен совхозашен моттагерча Iамашка чкъаьрий доладаь. Кхоачам ба аьлча, 1960 шера ерригача республике 70 центнер мара чкъаьрий даьхадацар, 1974 шера уж 900 центнер даьхар.

Iамашка хьахула чкъаьрий карась, линь, цIена чкъаьра, толстолобик, амур кхачан чIоагIа лоархIамера продукт я. ЦIена чкъаьран чам вIалла буваа а безац, из массанена дика бовзаш ба, хьалха «паччахьа чкъаьра» оалаш ма-хиллара.

КIай амури толстолобики гаьнарча Малхбоален хишка лела чкъаьрий да. Цу чкъаьрий личинкаш 1970 шера вай республике хьеенай Краснодарски края «Горячий ключ» яхача чкъаьрий леладеча заводера. Карп яхача чкъьрал кхачан уж дегIа дикагIа хилар ховшла. Дерстан дегIа чIоагIа пайданен да уж чкъаьрий. Карпаца йолчул дуккха дукхагIа протеннн хьоанали йоалл царех. Цхьабакъда, вай республика цхьайолча колхозашкен совхозашкен чкъаьрий дукхагIа хилийта цхьан гектара 3—3,5 эзар кхоачам болча 5—8 эзар цхьа шу даьнна карп чухец. Из бахьан долаш карп 400—500 грамм, амури толстолобики цхьа килограмм а совгIа а дозол долаш хила безача, дукхагIа дебе а дозал шозза лохагIа долаш хул.

Укх шера чкъаьрий кхы а дукхагIа кхеде декхараш тIаийцад вай республика боахамаша. Гурахьа мах беча организацешка дIакхоачийтаргда цу боахамаша стандартни чкъаьрий.

В. БОРОВИК,
юрта боахама министерства чкъаьрий леладеча-мелиоративни станце директор.

Хиш цIенагIа да

Дерригача дунен тIа цхьан форда чу дац Каспийски форда чу миссел дукха осетрови чкъаьрий. Дунен тIа доахача цIеча чкъаьрех 80 процентн Iаьржача Iовнах 90 процентн йоакх Каспийски форда чура. Цу форда чу уха хиш дукха бIехдора Нохч - ГIалгIайчен промышленни комплексаша.

ТIеххьарча шерашка дукха болх баьб город Грозне промышленни предприятешка хицара мехкдаьтта продукташ кIезигагIа хилийтара. Грозне бахача наха зелуш цIенденнад Шолжа.

Вай мехка нах дукхагIа мел беб чкъаьрий леладу моттигаш лораяра дош чIоагIагIа отт. Цунца цхьана дегIаух чкъаьран продукташта дола хьашташ. Цудухьа хадданза йоакхо е еза вай хиш цIена хилийтара.

Вай республике доккхагIа дола хий Шолжа да. Чкъаьрий дебадара лоархIаме да из.

Шолжа чура хий мела да. Цудухьа Iан замалахьа Каспийски форда чура Шолжа чурча жагIа тIа Iов дIатасса хьачуух осетрови чкъаьрий.

Хица ийна кислород деза хи чурча бяьцовгIашта а, хIаьта уж чкъаьрий кхача ма бий, чкъаьрашта а эш кислород. Из кIезига долчара чкъаьрий дIадолх. Къаьстта лоалац лососевни осетровни чкъаьрашта кислород кIезига хилча.

ХIанз заводашкара хьауха хий цIендара тIаерзаьй ерригa уйла.

Н. БРЕЖНЕВА,
«Запкаспрыбвода» Грозненски инспекце райинспектор.

Къезан Iам тIа.
Н. БРЕЖНЕВА сурт.

ЛАЬТТАН РУЗКЪА ЛОРАДЕ

Эрозех лаьтташ лорадара проблема Чувашски АССР-е миштa къоастаеш я, эшаденна хьайбаш юхаметта мишта увттаду, хин бассейнашка гидротехнически режим мишта нийсъю дувц КПСС Чувашски обкома хьалхарча секретара Илья Прокопьева АПН корреспондента Вячеслав Чингузовна.

— Долхача хиша чIоагIа тийдача Приволжски лакхалене улл шун республика. Гучох, цунца дувзаденна саготта хьалхашка отт лаьтташ лорадарен царех пайда нийса эцарен проблема. Миштa къоастаю оаш из?

— Из чIоагIа лоархIаме дош да. ДIауйлаел Iа Iайха, тха оахача лаьттаех 80 процент хIана дац аьнна дараш хиво даьрда да. Iаьржа ухача хана хиша итташ шерашка Iокхихьад лаьтта. Башха-дикача лаьттай итташ эзараш гектараш ахархошкара дIаьхаяр аьлещен берашен. Деш хинна зе итташ миллионаш сома маьха лоархIаш дар.

Таханара тхоай декхар лоархI оаха ораш ца дувлийтилга лаьрхIа ца Iеш, эрозе дохадаь лаьтташ юхаметта оттаделга а. Цу гIулакха республике гидротехнически гIирсаш хьалдеш латт, кхашта гоннахьа гаьнаш дIаюргI, ораш кхы дIадахх ца далийтар духьа бIаьш сунташ етт. Эрозеца къовсам лоаттабара къаьстта бригадаш вIашагIъехкай хIара боахаме. Масала, «Ленинская искра» яхача колхозе вIашагIъеллача цу тайпарча бригаде 116 саг ва. Цо къахьегарах хIара шера юха юртбоахама юкъедоаладу цхьан хана «тесса дита» хинна 40—50 гектар лаьтташ. Эрозеца къовсам лоаттабара методаш механизатораштa Iомаелга декхар а даь тIадиллад. Эрозена духьаларча минимума экзаменаш дIа ца еннараш тракторашн лаьтта оахка машинаши лехка бахийтац. Лаьтташ лорадара къаьстта курс юкъейода иштта юртбоахама училищай, техникумий, институтий программана а.

Укх тIеххьарча шерашка республика боахамаша юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 19—20 центнер ялат, 140—150 центнер коартолаш, 10—11 центнер хо доакхх. Из шеко йоацаш, лаьтташ юхаметта оттадара беча балхах, царех пайда нийса эцарах доала беркат да.

— Ма-дарра дувцалургдацархьогI Хьога республика територе тIара хьунаш лораяра а хин бассейнай гидротехнически режим нийсъяра гIулакха юкъе хьунаша лоацача даькъа а хьакъехьа?

— Хьун — фо цIена лоаттадеча, сага унахцIено телача цу низа лоархIама мах баь варгвац. Ерригача общественноста гIулакх да хьуний-гаьний йоакхо яр. Къона хьунаш тIайола лаьтташ хьокха хьунаш тIайолча лаьттайл дукхагIа хилийта хIанзле а вIаштIехьдаьннад тха: хIара шера 50 миллион галг дIайогI оаха.

Оаха массе оагIорахьара гIойле лу хьу дIайоглара гIулакх хьалхадоахача боахамашта. Панциково яхача юрта бахача наха 50 шу хьалхагIа В. И. Ленин дага лаьца хвойни хьу дIаегIай. Цу хана дика традици а хинна дIадоладеннад къона гаьнаш дIайогIилга. ХIанз республике 30 совгIа «ленински хьу» я. Цар дIалоац 2,3 эзар гектар хиллал моттиг, кхы тIа а дIайогIаш я гаьнаш.

ХIаьта хий лорадара болча хьун лоархIамах лаьца аьлча, из бицбалийта йиш йолаш бац. Кагий а доккхий а дукха хиш (хIаьта Чуваше территоре тIа гIолла Iодолхаш уж 1900 совгIа да) даь кулг тIа ца кхоачаш дукххача хана дисад: хишта гонахьара хьунаши кIотаргаши тийдай, хьарсамашкара хин боарам нийсбеш хиннабац. ХIанз тха декхар — кагий хьарсамаш хища хьалдизари хоздари. Хьарсамаш цIендеш латт, берда йистошка гIолла гаьнаш дIайогI, сунташ етт. Цу дерригача хIамаша новкъостал ду хин бассейнай гидротехнически режим нийса леладяра.

Хьун йоакхо яр, гучох, фауна лораяр а хила деза хургда-кх?

— Из бакъда. Хьайбаши хи тIа лела оалхазараши дукхагIа хилийтар духьа ерригa а 67 эзар гектар моттиг дIалоацаш массехк заказник хьаьяй. ЦIенхаштта гIулакхаш чакхдаьхад браконьерствацa къовсам лоаттабара. Дийхкад, масала, чарчашта, борсакхашта, выдрашта, выхухоляшта къора - кхокхарчашта, моашашта, гIургIажашта, гIарагIурашта дехаш мел долча оалхазарашта чарахьал делга. Арахьара тIа а кхувлаш Чуваше хьунашка дIахец бекхаш доаха оакхарий — ондатрен, бобрен.

Бакъдар аьлча, наггахьа мара доаца хьайбаш доладара, царна лерттIа вахар хилийтара хIанзчул тIехьагIа де дезаш дукха хIамаш да, цхьабакъда хIанзалца оаха даьрех хьахиннараша тха бIуболийт. Укх тIеххьарча хана дукхагIа хиннад оалхазараши оакхарийн.

ТIехдаккхар хургдац, нагахьа санна Iалам лорадар белггала дерригача халкъа гIулакх да аьлча. Iалам лорадара Еррироссийски общества чувашски организацешта чувоагIа 243 эзар саг. Городашкен районни центрашкен болх беш я Iалам лорадарен юртбоахама знаней 35 халкъа университет. Iалам дукха дезараша дIаегIай кхо миллион гаргга галги кIотарги, хьа а яь хьунашкен бешамашкен хьалъэхкай оалхазарашта бIенаш дехка 400 эзар гаргга яьшка.

ДIахо де дезаш дукха гIулакхаш да. Цхьабакъда оаха тхоашта хьалхашка оттадеш дола декхар — лаьтта тоаленнен хозен хулийтилга — кхоачашдулургдолаш да.

Вячеслав ЧИНГУЗОВ,
АПН корреспондент.

Iалама — из лорадара грамота

СССР юртбоахама министерства «ЦIе книжка» дIадоладаьд. Цу тIа кIезиглуш латтача е низткъа мара ца дебача хьайбай тайпаш дIаязду. Царна чарахьал де йиш яц, хIаьта уж лелаш йола моттигаш паччахьалкхено лораеш я. Уж санна дола «книжкаш» дIадоладергда хIара союзни республике.

Совета Iаьдал эттача хьалхарча деношка деш законо лорадеш да Iалам. Граждански тIом лаьттача шерашка, кхыметтел хьае йолаяй заповедникаш. ХIанз 110 заповедника барxI миллион гектар лаьтта дIалаьцад. Заповедник — охранни зона хинна Iац. Цига хьайбаш Iомаду, уж мел-д учет леларен пайданерча фауна тайпаш мехка кхыча районашка дIа-хьа даржарен методика оттаю.

XX-гIа бIаь шу дIадолалуш соболех ший Iоажелах фу хадаш латта тайпа лоархIаш хиннад Росе, из ебийта гIерташ мел даьчох хIама хулаш хиннадац. ХIанз XVII-гIча бIаьшерене хиннача боарамга кхаччалца ебаьй соболаш. Цо торо лу хIара шера, из оакхарилг дебийтара зе а ца хулийташ, 200 эзар цIока кийчъе. Чарахьал ду аькха хинна дIаэттад цхьан хана фу хадаш латташ хинна сайгак.

Фауна лораяран ебийтаран ког гIортолга ю кхомбеш хьунаш леларо а. Хьун дукхалга диллача вай мехко дунен тIа хьалхара моттиг лелайой а (хьу тIайолаш 700 миллион гектар я СССР-е), вай мехка дукха балхаш ду хьунаш меттаоттаяран ебаяран. Из бахьан тIехьарча ворхI шера, масела, уж 20 миллион гектар алсамъяьннай.

Вайна ховчча беса, дукхагIа долча оакхараша моттигаш хуву. Цудухьа уж лорадара проблема толамца кхоачашъяро дукххача мехкаша цхьана низеш тIадахийтар дIадех. ХIанзле чIоагI а енна болх бе йолаенпай Iа даккха кхыча мехкашка уха оалхазараш лорадара йола советско-японски соглацени. Шин паччахьалкхено цхьана лорадеш да 287 тайпа оалхазараш. Кулгаш яздаьд СССР, США, Норвегена, Данеией Канадаиеи юкъе кIай ча лораярах йолча соглашенена.

Евгений ЕГОРОВ,
АПН корреспондент.

ПАЙДАНЕ ОАЛХАЗАРАШ

Вай мехка ялх бIаь тайпа оалхазар да. Царех ахаш зуламера садоахка хIамаш юаш да. Кхо бIаь тайпа оалхазар дах Нохч - ГIалгIайчен - республике.

Республика кхашка гурахьа дийна ялаташ дегIауха ха я хIанз. Царца цхьана дегIаух оасара баьцаш. Царца къовсам лоаттабеча сага новкъостал ду оалхазараша. Iалаьмате дукха цу оасара баьций фу лу дукхагIа долча оалхазараша.

Майрра ала йиш я, уж оалхазараш децаре хIанз санна дукха ялат, сом чубахьаргбацар, юрта боахама культураш дIайийна лаьтташ цIена а хургдацар.

Тайп - тайпарча сийначa хьаэилгаша, зIокъеттаргаша шоашта напагI лох хений коасташта кIалхара. ЧIогаргашен стрижашен фецара садоахка хIамаш лувц.

Дийнахьа лела оалхазараш бийсанна дIатовж. Царна метта араьовл бовнаш, козодояш, зуламера садоахка хIамаш, дехкий лувца.

КIезига дола а лаьгIлуш латта а оалхазараш лорадара вай мехка санна республике а заказникаш яьй. Цу даькъе я Эса лакхе яь паччахьалкхен комплексни заказник. Цига лораеш лел улараш, кхертIошта юкъе яха акха котамаш, кавказски тотакхаш.

1973 шера Шелковской района шаьрача аренашка хьаьяй йоккхен зIамиген моашаш, лекъаш лораю заказник.

Тирка, Шолжа хишца ялача заказникашка дикача хьалашка я лораеш йола фазанаш, тайп-тайпара куликаш, боабашкаш, геттара кIезига нийслу анста тайпа йола колпицаш, каравайкаш. КIай, сира цапляш я цига. ГIарагIураш, коростель, погоныш хул цу аренашка. Коростельи погоныши когаш боахаш Индера, Къилбаседа Африкера йоагIа вайцига духхьал лоамаши хиши нийсделча мара ткъамашка ца йолхаш. Цхьа тамашийна хIама доалл царех. Шоаш эггара хьалха маьлха яьнна цонаш йовз царна, цига кIоригаш а йоах. ХIаьта ше бIы билла моттиг ший мохк лоархI оалхазаро.

Оалхазараш лорадар вай декхар да.

И. ЭСТЕРЛЕ,
краеведчески музея Iалама отдела заведующи.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

Деша дувла

1975—1976 ДЕШАРА ШЕРА юххьанцарча классий хьехархой а 4—8-ча классий технически къахьегамеи черченеи хьехархой а кийчбеча отделене ДЕША ДIАЧУЭЦ ДЕШАРХОЙ ГУДЕРМЕССКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ УЧИЛИЩЕ.

УЧИЛИЩЕ ДIАЧУЭЦ 39 шерага кхаччалца ханаш йола, йизза йоаца юкъера школа яьккха образовани йола нах.

ДЕША ДIАЧУЭЦАРА ХЬАКЪЕХЬА ЗАЯВЛЕНИ ЛУ училища директора цIерагIа хержа специальность белгал а еш, укх тайпара документаш тIехьа а долаш:

а) йизза йоаца юкъера школа йистеяьккха тешал (подлинник);

б) № 286 йола медицински справка;

в) кхо сурт (керта тIа хIама йоацаш, 3х4 бустам болаш даьккха);

г) деша воагIачо ше училище хьакхаьчача хьагойт ваь ха тIайола тешал е паспорт, военни билет е приписной тешал.

ДЕША ДIАЧУЭЦАШ ХОАТТА ЭКЗАМЕНАШ 1 августера 20 августе кхаччалца хул.

ЗАЯВЛЕНЕШ ДIАИЙЮ 20 июне денз 31 июле кхаччалца.

УЧИЛИЩЕ ДЕША БОАГIАРАШКА ЭКЗАМЕНАШ ХОАТТ эрсий меттала (диктант), математика (устно).

Адрес: г. Гудермес, педучилище.

ДИРЕКЦИ.

КИЙЧОН КУРСАШ ХЬАЕЛЛ

Институте деша боагIача болх бечеи юрташкарчеи кагирхошта мах боацаш бетта хьеха кийчон курсаш хьаелл.

КЪИЛБАСЕДА-ХIИРИЙ ПАЧЧАХЬАЛКХЕН МЕДИЦИНСКИ ИНСТИТУТО.

Курсашка еча занятешка ма-дарра дувцаргда хIанзарча биологе, физика, химе дешаш, физикаи химеи задачаш дергда, хIаьта иштта массе предметах лаьца экзаменационни дешай образецаш а къоастаергья.

ЗАНЯТЕШ ДIАЙОЛАЛУ 25 июне Iуйрийна 9 сахьат даьлча, гор. Орджоникидзе, Пушкински улицагIа, 40.

КИЙЧО ЕЧА ВА БЕЗАМ БОЛЧО института ректора цIерагIа ЗАЯВЛЕНИ ЛУ 24 ИЮНЬ ХЬАТIАКХАЧАЛЕХЬА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Самукъаче старташ» 10.15 — Босбола телевидени. «Дейле» яхача Латвийски ССР филармоне халхарий Паччахьалкхен ансамбла концерт. Ригера передача. 10.45 — Босбола телевидени. Поэзе Еррисоюзни пушкински деза ди. 14.25 — Передачай программа. 14.30 — Босбола телевидени. Арен турпалхо яха телевизионни документальни фильм. 15.00 — Бераштa дола фильм. «Цхьаккха саг цIагIа вац» яхача телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера (Чехословаки). 10-гIа, 11-гIа, 12-гIа сереш. 15.30 — Шахматин школа. Разрядникий класс. 16.00 — Босбола телевидени. «Енисейски хороводы» яха фильм-концерт. 16.55 — Босбола телевидени. РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла волча кандидатаца новкъост Подгорнеца города Москвера Ленинградски хоржама округа харжархой вIашагIкхетар. Концерт. СССР паччахьалкхен академически доккхача театрера трансляци. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.45 — Босбола телевидени. Новороссийскера Сийлахь-боккхача Дай-мехкен тIема илен Еррисоюзни фестиваль. Ниcтеьлча кердадараш, передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.30 — Нохч-ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.50 — Вай кандидаташ, слесарь Конякин. 19.00 — Къамий литература бувзамаш. Филологически Iилмай кандидата Туркаева беседа (нохчий меттала). 19.10 — Музыкальни пауза. 19.15 — Шоана кхалнах (гIалгIай меттала). 19.45 — Мультфильм. 19.55 — Юртара вахар (нохчий меттала). 20.25 — Юртбоахама знаней экран. «Низ бола трактор» яха документальни фильм. 20.35 — Кагирхошта йола программа (нохчий меттала).

13 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Выставка Буратино». 10.00 — Осипова цIерагI йола эрсий халкъа инструментий Паччахьалкхен академически оркестра концерт. 10.55 — Босбола телевидени. «Дубровка» яха бераштa дола художественни фильм. 14.25 — Передачай программа. 14.30 — Телевизионни документальни фильмай программа. 15.15 — Бераштa дола фильм. «Цхьаккха саг цIагIа вац» яха телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера (Чехословаки) 13-гIа, 14-гIа сереш. 15.35 — Босбола телевидени. Чайковский. 5-гIа симфони. 16.55 — Босбола телевидени. РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла волча кандидатаца новкъост Брежневца города Москвера Бауманcки хоржама округа харжархой вIашагIкхетар. Концерт. Съездий Кремлевски Двoрецера трансляци. 22.00 — Босбола телевидени. «Ха». Информационни программа. РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла волча кандидатаца новкъост Брежневца города Москвера Бауманcки хоржама округа харжархой вIашагIкхетарах йола репортаж. Нистеьлча СССР халкъий спартакиада. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

19.00 — Нохч-ГIалгIайчу гIолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 19.20 — Ховмаш, реклама. 19.25 — Музыкальни пауза. 19.30 — Телевизорашка хьожаршa хаттараш ду, критика ю, хьехамаш ду (гIалгIай меттала). 20.00 — Шоана бераш. 20.10 — Хоржамашта накъа долхаш. «Коммунистийи парте боацарийи блока тIехьа». Гудермесски горисполкома председатела Исмаилова выступлени (нохчий меттала). 20.20 — Вай кандидаташ. Назрановски пазата баракъаш деча фабрика болхло Барахоева (гIалгIай меттала). 20.30 — «Тундре депутат» яха документальни фильм.

РАДИО

12 ИЮНЬ

6.30 — «Юртара вахар». «Доакъараш кийчдеш латт» яха репортаж (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Городех дола иллеш (эрсий меттала). 9.00 — «Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутаталла вола кандидат Абдаразаков» яха зарисовка (нохчий меттала). 9.35 — Ашараш. 9.45 — «Социалистически декхараш а уж мишта кхоачашду а» яха корреспонденци (гIалгIай меттала). 15.15 — «Къона тIехье» (нохчий меттала). 15.30 — «Вай Даьхе дIахо хозъялара тIехьа кхадж тассар» яха беседа (гIалгIай меттала). 16.05 — Советашка хоржамаш дар социалистически демократи котъялар да (эрсий меттала). 16.15 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 16.55 — Москва. РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла волча кандидатаца новкъост Подгорнеца города Москвера Ленинградски хоржама округа харжархой вIашагIкхетар. Концерт. СССР паччахьалкхен доккхача театрера трансляци.

13 ИЮНЬ

6.30 — «Халкъий доттагIал Октябро хьадаьккха сийлахь-доккха гIулакх да (эрсий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Моттигерча авторий произведенеш (нохчий меттала). 9.00 — Вошал теха предприятеш (эрсий меттала). 9.15 — Ашараш. 9.30 — «Цхьан дезала юкъе» яха корреспонденци (нохчий меттала). 9.45 — Советашка хоржамаш дара сийна Даьхен къахьегама совгIаташ далар (эрсий меттала). 15.15 — Интернационализм вай вахара закон да. КПСС Ножай-Юртовски райкома хьалхарча секретара Янгульбаева выступлени (нохчий меттала). 15.30 — «Сийлахь-доккха доттагIал» яха композици (нохчий меттала). 15.50 — «Ленински доттагIленца чIоагIа да вай» яха радиокомпозици (эрсий меттала). 16.15 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 16.55 — Москва. РСФСР Лакхехьарча Совета депутаталла волча кандидатаца новкъост Брежневца города Москвера Бауманcки хоржама округа харжархой вIашагIкхетар. Концерт. Съездий Кремлевски Дворецера трансляци.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознен хувцалуш моржаш а йолаш, цхьаццайолча моттигашка наг-нагахьа догIа а делхаш ди а къувкъаш, бе-беча оагIорахьара секунде 3—7 метр, ди къувкъача хана малхбузехьара 7—12 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура республике гIолла 25—30, Грозне 28—30 градус йIовхал йолаш хилен тарлу. Кхоанен ломмен моржаш а йолаш, юкъ-юкъе екха а екхаш, цхьаццайолча моттигашка наг-нагахьа нонагIо догIа а делхаш, ха хилен фегара температура бийсашка 13—18, деношка 20—25 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Револющe проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Заказ № 4131.